

Razvoj ruralnog turizma na lokalnoj razini

Bijelić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:251722>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

NIKOLINA BIJELIĆ

RAZVOJ RURALNOG TURIZMA NA LOKALNOJ RAZINI

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

NIKOLINA BIJELIĆ

RAZVOJ RURALNOG TURIZMA NA LOKALNOJ RAZINI

Završni rad

JMBAG: 0009063133, izvanredni student

Studijski smjer: Turizam

Predmet: Gospodarstvo Hrvatske

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Kristina Afrić Rakitovac

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Nikolina Bijelić, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera Turizam ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Nikolina Bijelić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Razvoj ruralnog turizma na lokalnoj razini" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. RURALNI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	3
2.1. Pojmovno određenje ruralnog turizma.....	4
2.2. Obilježja ruralnog turizma.....	6
2.3. Ruralni turizam u funkciji održivosti	11
2.4. Povijesni razvoj ruralnog turizma.....	16
3. RURALNI TURIZAM U ISTARSKOJ ŽUPANIJI.....	22
3.1. Stanje ruralnog turizma	22
3.2. Čimbenici razvoja ruralnog turizma	26
3.3. Vrste ruralnog turizma	30
4. OBITELJSKO POLJOPRIVREDNO GOSPODARSTVO KAO TEMELJ TURISTIČKE PONUDE RURALNOG TURIZMA.....	33
4.1. Povijest razvoja i obilježja OPG-a.....	33
4.2. OPG kao dio turističke ponude.....	37
4.3. Primjeri dobre prakse	39
4.3.1. <i>Agroturizam Ograde</i>	39
4.3.2. <i>Agroturizam Kaštel Pineta</i>	41
4.3.3. <i>OPG Bijelić</i>	43
5. ZAKLJUČAK.....	45
POPIS LITERATURE.....	47
POPIS ILUSTRACIJA.....	50
SAŽETAK.....	51
SUMMARY	52

1. UVOD

Turizam, kao skup odnosa i pojava, koji počiva na korištenju prirodnih resursa, danas se zbog masovnosti turističkih aktivnosti sve više okreće održivom razvoju i očuvanju resursne osnove za buduće generacije. Predmet istraživanja ovog rada je razvoj ruralnog turizma na lokalnoj razini, s naglaskom na obiteljska poljoprivredna gospodarstva. U fokusu rada su odabrani aspekti ruralnog turizma Istarske županije kao vodeće turističke destinacije Republike Hrvatske. Konkurentska pozicija i uspješnost djelovanja Istarske županije potvrđuju se ostvarenim turističkim rezultatima, kao i jedinstvenom turističkom ponudom koja uspješno konkurira na globalnoj razini i privlači veliki broj turista.

Selektivni oblici turizma fokusirani su na potrebe suvremenih turista koji su sve informiraniji, obrazovaniji, imaju visoka očekivanja i spremni su platiti više kako bi dobili ono što žele. Ruralni turizam, kao jedan od selektivnih oblika, danas privlači sve veći interes turista diljem svijeta, a nastavak trenda se očekuje i u budućnosti. Ruralni turizam Istre, pa i Hrvatske generalno, ne bilježi dugu povijest razvoja, pa je značajniji razvoj zabilježen tek krajem prošloga stoljeća, a do danas je postao jedan od najtraženijih turističkih proizvoda na globalnom turističkom tržištu.

Za razvoj ruralnog turizma na lokalnoj razini od posebnog su značaja lokalne zajednice. Cilj je svake turističke destinacije ostvarenje profita i zadovoljenje potreba turista, no pritom se ne smije zanemariti uloga i važnost lokalne zajednice koja boravi na tom području tijekom cijele godine. Razvoj ruralnog turizma doprinosi razvoju lokalne zajednice i to je ono na čemu kontinuirano treba raditi.

Cilj je ovog rada analizirati značaj i specifičnosti ruralnog turizma kao posebnog selektivnog oblika turizma. Svrha je rada stvoriti osnovu za analizu značaja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava s gledišta ponude ruralnog turizma.

Rad se, pored Uvoda i Zaključka, sastoji od tri poglavlja. U drugom poglavlju dano je pojmovno određenje ruralnog turizma i osnovna obilježja. Uz to, opisuje se značaj ruralnog turizma u funkciji održivosti i analizira se povijesni razvoj na nacionalnoj razini.

Treće poglavlje obrađuje odabrana obilježja ruralnog turizma Istarske županije kao vodeće turističke destinacije u Hrvatskoj. U poglavlju se prikazuje stanje ruralnog turizma, definiraju se čimbenici razvoja i detaljnije objašnjavaju vrste ruralnog turizma. Četvrto poglavlje posvećeno je obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Ovo poglavlje obuhvaća povijesni razvoj i obilježja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava kao neizostavnog djela turističke ponude ruralnog turizma te daje širu sliku istih kroz primjere dobre prakse.

Prilikom izrade završnog rada korištena je stručna literatura, znanstveni radovi te dostupni Internet sadržaji vezani uz problematiku istraživanja i interni statistički podaci turističkih institucija.

Za potrebe rada korištene su metoda analize i sinteze podataka, induktivna i deduktivna metoda, metoda apstrakcije, statistička i metoda i metoda deskripcije.

2. RURALNI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Turizam se kao gospodarska pojava i složeni sustav definira na više načina. Jedna od opće prihvaćenih definicija turizma poima ga kao skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka rezidenta neke države izvan svog domicilnog (emitivnog) mjesta u receptivno mjesto (turističku destinaciju) (Čavlek, 2011:29). Pri tome je presudno da se prilikom spomenutog putovanja i boravka turista ne zasniva nikakva gospodarska (privredna) djelatnost kao ni stalno prebivalište. Ovakva definicija turizma je u literaturi i praksi dobro poznata i najprimjenjivija s obzirom na to da na opsežan i detaljan način definira osnovna obilježja i elemente turizma koji su presudni za njegovo kvalitetno poimanje.

Turističko tržište danas obilježava dinamičnost i visoka konkurentnost. Turist zapravo ne kupuje određeni proizvod, već on kupuje očekivanja. "U konačnici, slobodno se može reći da je turistički doživljaj ukupno očekivanje, koje u sebi sadržava nesvakidašnje obećanje i nastojanje da se to obećanje isporuči turistu na određenoj destinaciji u određeno vrijeme u skladu sa svime što je preneseno" (Vranešević, 2016: 10). Turistički doživljaj u prošlosti obilježavao je pasivni sezonski odmor. Danas je turistički doživljaj individualan, proaktivan i podložan promjenama. Uz to, karakterizira ga autentičnost i personalizacija. Dosadašnja fraza *vrijednost za novac* zamijenjena je frazom *vrijednosti za doživljaj*.

U takvom turbulentnom i nepredvidivom razdoblju zemlje na turističkim tržištima nastoje što uspješnije odgovarati na zahtjeve i želje turističke potražnje i uspješno pratiti tekuće trendove na globalnom turističkom tržištu. Jedino je tako moguće uspješno poslovati i zadržati konkurentnost turističke destinacije. Jedan od načina (strategija) da se navedeno ostvari je osmišljavanje raznih selektivnih oblika turizma kao posebnih turističkih proizvoda. Jedan od takvih primjera je i ruralni turizam čiji značaj u današnjici kontinuirano raste, a slično se očekuje i u budućnosti.

2.1. Pojmovno određenje ruralnog turizma

Ruralni se turizam, baš kao i turizam generalno, može pojmiti i definirati na niz načina. On predstavlja jedan od selektivnih oblika turizma ili tematski turizam koji se javlja kao zasebni turistički proizvodi neke destinacije, a u funkciji je obogaćenja turističke ponude i stvaranja prepoznatljivog imidža destinacije na turističkom tržištu.

Godine 1986. od strane Vijeća Europske unije ruralni je turizam definiran kao turizam koji obuhvaća sve aktivnosti u ruralnom području, a ne samo one koje bi se mogle odrediti kao farmerski ili agroturizam (Ružić, 2009:10). Zanimljivost ruralnog turizma očituje se u činjenici da on zadire u dva sektora, turizam i poljoprivredu. Iz tog se razloga njegova ponuda može reflektirati i kao seljačko gospodarstvo ili turistička ponuda. Ruralni turizam se može detaljnije definirati kao turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a njegove najvažnije karakteristike su sljedeće:

- mirna sredina;
- odsutnost buke i vibracija;
- očuvani okoliš;
- komunikacija s domaćinima;
- domaća hrana;
- upoznavanje seljačkih poslova (Ružić, 2009:12).

Iz navedene definicije i obilježja ruralnog turizma važno je razlučiti određene pojmove. Pri tome se posebna pažnja usmjerava na određenje značenja ruralnog područja. Ono podrazumijeva teritoriji koji karakterizira mali broj stanovnika i niska gustoća naseljenosti (najčešće), dominantno korištenje zemlje i šuma za opstanak stanovnika, specifični identitet, običaji i prepoznatljiva seoska atmosfera. Riječ je o seoskom identitetu kao takvom. Također, moguće je reći da je ruralna sredina prostor izvan gradskih područja koje obilježava relativno mali broj stanovnika kojima je osnovna gospodarska djelatnost (aktivnost) tradicionalna poljoprivreda, a obilježava ih i jedinstven seoski identitet.

O ruralnom se turizmu već duži niz godina intenzivno raspravlja na globalnoj razini. To svjedoči upravo o intenzivnom razvoju njegova značaja i popularnosti općenito. Godine 2005. Europska federacija ruralnog turizma EUROGITES je na generalnoj skupštini u Yalti (Ukrajina) definirala opće standarde za definiranje okvira ruralnog turizma, a to su:

- položaj domaćinstva u prirodnom okruženju, selu ili malom gradu – manje od 5.000 stanovnika u selu/gradu ili u tipičnom tradicionalnom naselju;
- ruralno okruženje s izraženim karakteristikama tradicionalnog poljodjelstva ili izuzetnim prirodnim vrijednostima – tradicionalno poljodjelstvo isključuje industrijsku poljoprivredu i promiče onu ekološku, a izuzetne prirodne vrijednosti su park prirode ili slično;
- turizam ne predstavlja glavnu aktivnost i izvor prihoda – odnos broja turističkih kreveta i stanovnika ne smije prijeći 1:1;
- dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj bez buke, vibracija i zagađenja – toleriraju se jedino buka i mirisi tradicionalne poljoprivrede koja je jedno od osnovnih obilježja predmetnog prostora i turizma;
- autentičnost suprastrukture i ambijenta – izgrađenost i uređenost u skladu s tradicijom, povijesnim nasljeđem i ostalim obilježjima karakterističnim baš za to područje;
- gostoljubivost i kontakt s domaćinima – topao i prislan odnos između turista i lokalne zajednice;
- mali kapacitet smještajne jedinice – najviše do 40 kreveta ako nije iznimno određena druga gornja granica zakonskom odredbom;
- poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju – predloženi standardi kvalitete od strane Federacije;
- održivost – poštivanje kriterija Agende 21 za turizam;
- povezanost s lokalnom zajednicom i kulturom – stjecanje iskustva;
- lokalni proizvodi i gastronomija – lako dostupni u okruženju;
- kultura – lako dostupna u okruženju (Ružić, 2009:16).

Iz navedenoga se zaključuje da pojam ruralnog turizma, odnosno okvir kriterija ovog oblika turizma u potpunosti isključuje gradske i industrijske lokalitete i okolinu, obilježja masovnog turizma, buku, vibracije, zagađenje, rizike i izoliranost turista od lokalne

zajednice i destinacije generalno. Također, daje se primijetiti da obilježja ruralnog turizma na adekvatan način odgovaraju i zadovoljavaju spomenuta obilježja suvremene turističke potražnje. Ne čudi činjenica da je ovaj oblik turizma postao jedan od značajnijih i traženijih selektivnih oblika na globalnom turističkom tržištu. Može se zaključiti da on oživljava i promovira prave ljudske vrijednosti koje su se nekada štovale, a sve više se potenciraju i u današnjici. Stoga je fraza *vrijednosti za doživljaj* jedno od najboljih objašnjenja ovoga oblika turizma, odnosno onoga što on nudi.

2.2. Obilježja ruralnog turizma

Može se reći da je turistička ponuda ruralnog turizma vrlo specifična i u tom smislu jedinstvena. Ono što je čini iznimno bogatom i povoljnom za različite tipove turista i diferencirane skupine potrošača jest niz aktivnosti koje integrira u jednu cjelinu.

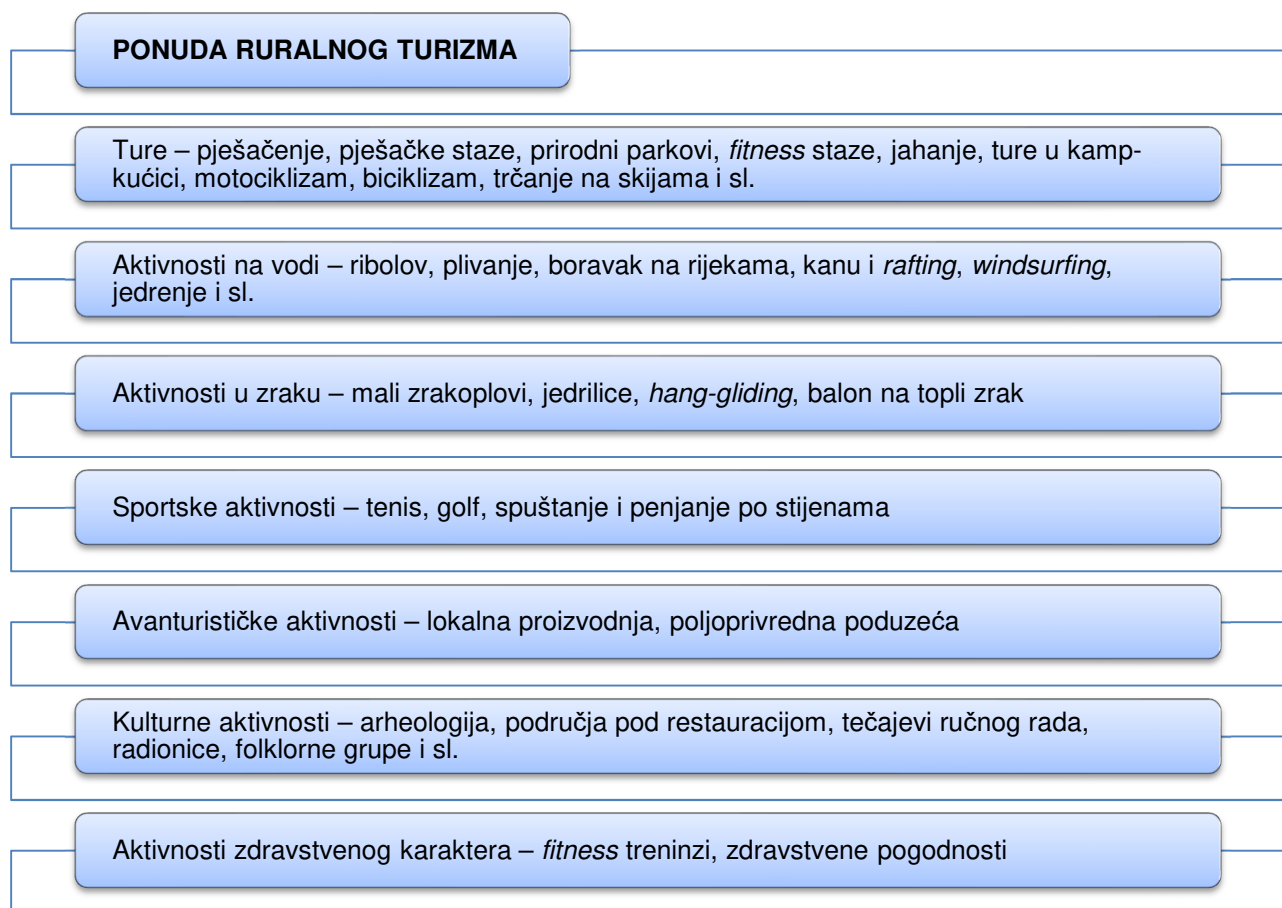
U literaturi i praksi postoji nekoliko kategorizacija činitelja turističke ponude ruralnog turizma, a jedna od njih navodi sljedeće elemente:

- prirodne privlačnosti – klima, hidrografski elementi, reljef, biljni i životinjski svijet, prirodne rijetkosti, poljoprivreda, ekološka poljoprivreda;
- društvene privlačnosti – spomenici kulture, pučka kultura, stanovanje i prehrana, pučki običaji i igre, pučko stvaralaštvo, poljoprivredni radovi i alati, kulturne ustanove i priredbe, zabavne, sportske i gospodarske priredbe;
- prometna povezanost – prometna povezanost s mjestom turističkog boravka i prometna povezanost u turističkoj destinaciji;
- ponuda u ruralnom turizmu – ponuda smještaja, prehrane i popratnih sadržaja;
- turističko posredovanje – misli se prvenstveno na rad turističkih agencija, ali i na web oglašavanje turističkih destinacija i slične oblike promocije koji za cilj imaju privlačenje turista, te su vrlo specifični i pridaje im se posebna pažnja zbog specifičnosti poslovanja u turizmu, a misli se na dislociranost turističke ponude od turističke potražnje, kupovina turističkog proizvoda bez mogućnosti "probe" i zamjene (Ružić, 2009:55-119).

Navedeni činitelji uz činitelje potražnje (objektivni i subjektivni činitelji) predstavljaju činitelje razvoja ruralnog turizma o čemu će biti riječi kasnije.

S obzirom na raznovrsnost prirodnih, društvenih i popratnih obilježja ruralni turizam nudi čitav spektar aktivnosti koje se mogu razmatrati kroz ture, aktivnosti na vodi ili u zraku, sportske aktivnosti, avanturističke aktivnosti, kulturne i zdravstvene aktivnosti (Slika 1).

Slika 1. Aktivnosti ruralnog turizma

Izvor: izrada autora prema: Ružić, P. (2009.) *Ruralni turizam*. Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč., str. 14.

Potvrđuje se posebnost turističke ponude ruralnog turizma i raznolikost aktivnosti koje nudi. Pri tome je iznimno važno uzeti u obzir obilježja predmetnog ruralnog područja, raspoloživost potrebitih resursa, specifičnosti krajolika i ostale činitelje ponude.

Važno je istaknuti da postoji nekoliko pojavnih oblika ruralnog turizma s obzirom na činitelje ponude i kombinirane aktivnosti (Tablica 1).

Tablica 1. Pojavni oblici ruralnog turizma

OBLICI RURALNOG TURIZMA	
Agroturistički oblici	Ostali oblici
<ul style="list-style-type: none"> • oblici agroturizma u kojima se pruža samo usluga smještaja; • oblici agroturizma u kojima se pružaju samo usluge prehrane; • oblici agroturizma u kojima se pružaju usluge smještaja i prehrane. 	<ul style="list-style-type: none"> • rezidencijalni turizam; • zavičajni ili nostalgичni turizam; • sportsko-rekreacijski turizam; • avanturistički turizam; • zdravstveni turizam; • kulturni i vjerski turizam; • lovni i ribolovni turizam; • gastronomski i vinski turizam; • ekoturizam: • edukacijski turizam; • tranzitni turizam; • kamping turizam; • nautički turizam; • difuzni oblik smještaja u ruralnim prostorima (npr. difuzni hotel); • mješoviti i ostali oblici.

Izvor: izrada autora prema: Smolčić Jurdana, D., Soldić Frleta, D. i Đedović, L. (2018.) Obilježja turizma u ruralnom prostoru. 4. *Međunarodni kongres o ruralnom turizmu. Zbornik radova Sveučilišta u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu*.str. 220.-229.

Iz navedenoga se potvrđuje inicijalna hipoteza o raznovrsnosti i specifičnosti ruralnog turizma s obzirom na to da objedinjuje niz pojava oblika. Ujedno se opravdava njegov izniman značaj u suvremeno doba s obzirom na činjenicu da ima sposobnost zadovoljenja diverzificiranih želja, interesa i potreba sve zahtjevnije turističke potražnje. Ruralni turizam ima mogućnosti zadovoljiti interese i očekivanja različitih tipova turista.

Važno je istaknuti da se s obzirom na značajke pojedinih dijelova ruralnog prostora (osobito s gledišta atrakcijske osnove) javljaju jednostavne i složene vrste turizma koje predstavljaju zapravo strukturu ruralnog turizma. Pri tome se misli na:

- turizam na seljačkim gospodarstvima (agroturizam) – u Europi predstavlja vrlo razvijen oblik ruralnog turizma, a odnosi se na turističku ponudu na registriranim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (OPG, poljoprivredni obrt, poljoprivredno trgovačko društvo), pri čemu je osnovni kriterij da je njihova

temeljna djelatnost poljoprivrede, a usluge koje se pružaju turistima čine dodatnu djelatnost i prihod;

- rezidencijalni turizam (kuće za odmor, vikendice) – boravak gradskih stanovnika u dane vikenda, blagdana i godišnjih odmora u vlastitim vikendicama. Oni ostvaruju turističku potrošnju, ali je u Hrvatskoj potencijal ovoga oblika ruralnog turizma nedovoljno iskorišten;
- sportsko-rekreacijski turizam – temelji se na sportsko-rekreacijskim aktivnostima u prirodi, a interes za njim kontinuirano raste u suvremeno doba. Uz prirodne i društvene atrakcije izgrađuju se i razni tereni kao golf tereni, *paintball* tereni, adrenalinski parkovi i slično;
- lovni i ribolovni turizam – odnosi se na poseban segment turista, najčešće veće platežne moći, a predstavlja jedan od prvih oblika ruralnog turizma generalno. U današnjici se susreće s mnogim izazovima suvremenih trendova vezanih uz zaštitu i očuvanje prirode, pa prolazi kroz mnoge promjene i tranzitno razdoblje između onoga što je predstavljao nekada i onoga što predstavlja danas;
- edukacijski turizam – odnosi se na upoznavanje ruralnih prostora, načina života i zajednice generalno, a značajna skupina turista su učenička i predškolska populacija;
- zavičajni turizam, nostalgični turizam – značajan udio gradskog stanovništva potječe iz ruralnih sredina gdje još uvijek imaju rodbinu, prijatelje i poznanike. Čežnja za nekadašnjim životom u ruralnom prostoru ih privlači i danas, pa je riječ o nostalgičnom turizmu;
- avanturistički turizam – oblik rekreacijskog turizma uz znatno više uzbuđenja. Privlači mlađu skupinu potrošača koji se žele osloboditi stresa iz svakidašnjice;
- kamping turizam – odnosi se na smještaj u kampovima smještenim uz ostale sadržaje ili u sklopu seljačkih gospodarstava;
- kontinentalni nautički turizam – razvijen je na područjima uz rijeke, jezera i kanale. Manji je od maritimnog turizma i podrazumijeva manje plovne jedinice;
- kulturni i vjerski turizam – temelji se na kulturno-povijesnoj baštini i pripadajućim manifestacijama, a njegovi posebni oblici vežu se uz narodnu baštinu i upoznavanje lokalne kulture, te običaja. U suvremeno doba postaje vrlo popularan diljem svijeta;
- zdravstveni turizam – podrazumijeva termalno-mineralne izvore, ljekovita blata,

planinske dijelove i slično. Turisti ga odabiru zbog prevencije bolesti, opuštanja, izlječenja i ostaloga;

- gastronomski i enogastronomski turizam – temelji se na bogatstvu i raznolikosti gastronomske ponude i ponude vina, a u svrhu ovog oblika turizma organiziraju se tematske gastro ture, vinske ceste, te se promovira ekološka hrana;
- ekoturizam i turizam zaštićenih dijelova prirode – ovaj oblik turizma bilježi izniman trend rasta na globalnom turističkom tržištu, a odvija se u prirodno zaštićenim područjima. Obično privlači turiste starije životne dobi i veće platežne moći;
- difuzni turizam – odnosi se na niz obnovljenih i raspršenih rezidencija, najčešće u okviru manjih seoskih sredina, a često imaju i specijaliziranu ponudu (Ružić, 2011:113-126).

Iz navedenog se mogu razviti i dodatne podvrste turizma, kao na primjer planinarski turizam, zimski turizam, biciklistički turizam i slično. Kao logičan slijed navedenog, u nastavku se daje pregled stanja ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj kao i perspektive njegova razvoja.

Turizam kao gospodarska pojava ostvaruje niz povoljnih učinaka, pa je o njima moguće govoriti i s gledišta pojedinačnih selektivnih oblika turizma. Posljedično, ruralni turizam ostvaruje proizvodne, financijske, zaštitne, socio-ekonomske i druge učinke. Spomenute je učinke ruralnog turizma moguće klasificirati na ekonomske i neekonomske učinke (Tablica 2).

Tablica 2. Učinci ruralnog turizma

EKONOMSKI UČINCI	NEEKONOMSKI UČINCI
<ul style="list-style-type: none"> • povećanje proizvodnje i prihoda u ruralnoj sredini, • poticanje zapošljavanja, • investicije, • pokretanje daljnjeg razvoja prostora, • pokretanje poljoprivrednih i poduzetničkih aktivnosti, • ostvarenje dodatnih prihoda, • poticanje razvoja dopunskih djelatnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • očuvanje prirodnih osnova, • oblikovanje životnog prostora, • njega krajolika, • nadvladavanje tradicijskih vrijednosti, • očuvanje identiteta, • obnova sela, • oživljavanje ruralnih prostora, • povećanje kvalitete života, • zaštita okoline i sl.

Izvor: izrada autora prema: Ružić, P. (2009.) *Ruralni turizam*. Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, str. 115.-116.

Turizam kao gospodarska pojava povoljno utječe na nacionalno gospodarstvo i kvalitetu života zajednice što se odražava kroz mnoge učinke, kako ekonomske, tako i one neekonomske. Na jednaki način moguće je govoriti i o svakom selektivnom obliku turizma, pa tako i o ruralnom turizmu. Ipak, ruralni turizam kao takav služi oživljavanju ruralnih prostora i podizanju kvalitete života na tim prostorima više nego ijedan drugi oblik turizma. Osim toga, s gledišta njegove turističke ponude, posebno je značajna zaštita i očuvanje prirode, kulturnih vrijednosti, povijesnog nasljeđa, kao i promicanje ekološke proizvodnje hrane (ekološka poljoprivreda). Iz tog razloga se može tvrditi da je ruralni turizam posebno značajan u suvremeno doba s obzirom na vladajuće trendove suvremenoga društva. Posljedično, posebno je značajno istražiti odnos ruralnog turizma i koncepta održivosti kao jednog od temeljnih obilježja suvremenog doba.

2.3. Ruralni turizam u funkciji održivosti

Ruralni turizam i održivi razvoj imaju brojna zajednička obilježja, pa se može reći da su međusobno uvjetovani. Iz tog razloga moguće je govoriti o ruralnom turizmu koji je u funkciji održivog razvoja, odnosno osiguranja održivosti.

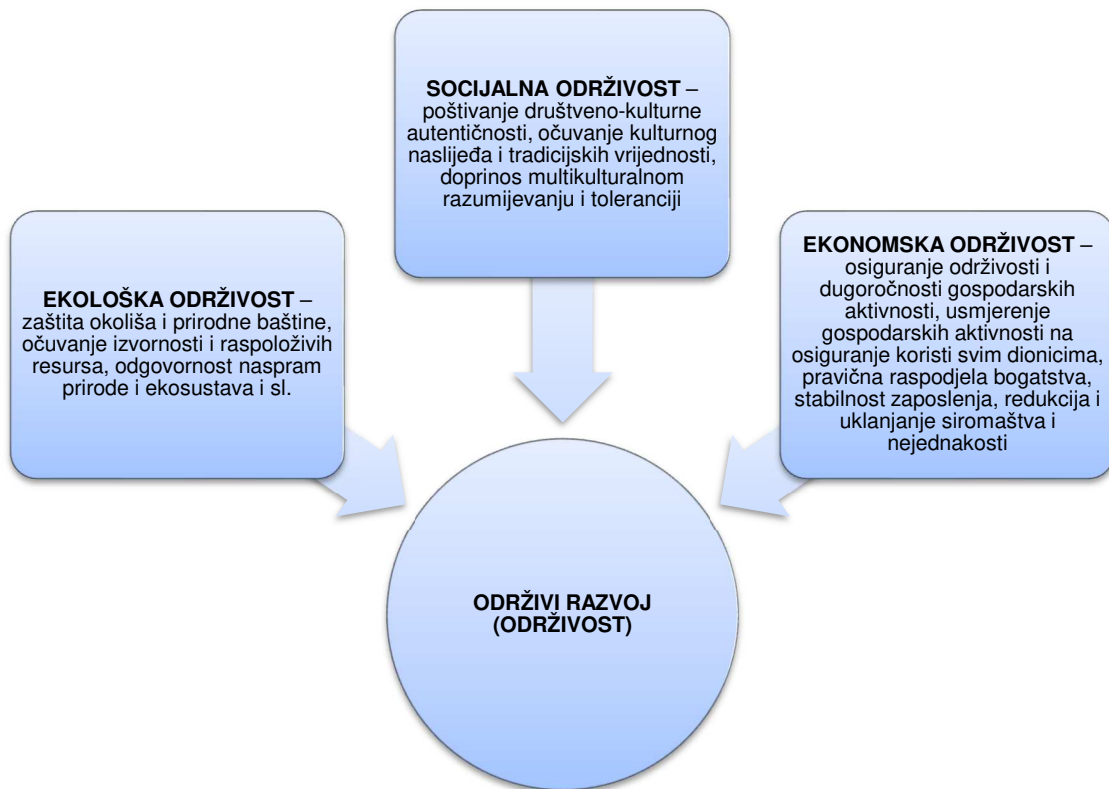
Održivi razvoj predstavlja koncept suvremenog doba, a kao pojam pojavljuje se 80-tih godina 20. stoljeća. Elementi ove politike razvoja zabilježeni su još u radovima klasičnih ekonomista Ricarda Malthusa i Milla. Međutim, smatra se da je ovaj koncept prvi puta službeno promoviran 1987. godine u studiji „Naša zajednička budućnost“, Komisije Ujedinjenih naroda za okoliš i razvoj (Drljača, 2011:7). Pojam održivosti se pojavljuje kao rezultat globalne zabrinutosti za stanje okoliša, opstanak čovječanstva i budućnost nadolazećih generacija. Globalni problemi (globalno zatopljenje, nekontrolirana eksploatacija resursa, ugroženost biljnog i životinjskog svijeta i slično) rezultat su industrijskog doba i nekontroliranog razvoja globalnog gospodarstva.

Pojmovno određenje održivosti, a time i održivog razvoja poima ovaj koncept kao sprečavanje narušavanja prosječnog životnog standarda za buduće generacije koji se ne može postići sve dok se siromaštvo izravno ne napadne, jer siromaštvo i degradacija okoliša idu jedno uz drugo (Drljača, 2011:7). Jednostavnije rečeno, održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.

Osim pojmovnog određenja ovoga koncepta, vrlo je važno poznavati njegove karakteristike. U okviru navedenoga, izdvajaju se tri dimenzije održivog razvoja, a to su:

1. ekološka održivost;
2. ekonomska održivost;
3. socijalna održivost (Slika 2).

Slika 2. Dimenzije održivog razvoja

Izvor: izrada autora prema: Drljača, M. (2011.) Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. *Kvaliteta i izvrsnost 1 (1-2)*, FQCE-Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd. [Online] Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept_odrivog_razvoja_i_sustav_upravljanja.pdf [Pristupljeno: 2. kolovoza 2019.]

S obzirom na navedeno, on objedinjuje ekonomsku uspješnost i društvenu odgovornost, uz istovremenu zaštitu prirodnih i ljudskih resursa. Osim spomenutih dimenzija, postoje tri presudna elementa u konceptu održivosti i to:

- koncept razvoja – razlikuje se od gospodarskog rasta, jer za razliku od njega u prvi plan postavlja težište na kvalitativni, a ne kvantitativni koncept;
- koncept potreba – u središte interesa stavlja pitanje raspodjele osnovnih resursa za ostvarivanje kvalitete života;
- koncept budućih naraštaja – ukazuje na bit održivosti i postavlja suštinsko pitanje o tome što današnje generacije ostavljaju budućim naraštajima (Drljača, 2011:7).

Može se zaključiti da održivi razvoj predstavlja ravnotežu, odnosno očuvanje prirodnih resursa, veću pravednost pri njihovoj raspodjeli, uvođenje i primjenu novih tehnologija

i znanja, razlikovanje rasta od razvoja, brigu o budućim naraštajima i prihvaćanje održivog razvoja kao filozofskog pristupa i jedinog ispravnog djelovanja.

S gledišta globalnog turističkog tržišta, ruralni turizam plijeni sve veći interes turista (potrošača), pa se može govoriti o intenzivnijem porastu turističke potražnje za ruralnim turizmom. Također, posebice u razvijenim zemljama, ruralni turizam ima javnu podršku što predstavlja značajnu stavku s gledišta njegova razvoja.

Ruralni se turizam zasniva na ruralnom području koje je vrlo senzibilno jer lako doživljava i teško podnosi prirodne nepogodnosti, kao i kulturološke, te ostale štete koje direktno ugrožavaju i trajno onemogućuju daljnji razvoj ruralnog turizma. Moguće je konstatirati da su to posebno osjetljive zone za očuvanje prirodnog bogatstva i kulturno-povijesne baštine (Drljača, 2011:4).

Ruralnost kao osnovni epitet ruralnog turizma i ruralnog prostora predstavlja temeljnu atraktivnost i jedinstveno obilježje. Naime, turistička potražnja, a posebice ona u suvremeno doba, teži ka jedinstvenom turističkom proizvodu i destinaciji, priželjkuje autentičan doživljaj i iskustvo, te potražuje visoku kvalitetu, netaknuti krajolik, očuvanu baštinu, kontakt s destinacijom i lokalnim stanovništvom, te sve ostalo što ruralni turizam i prostor pružaju.

Situacija u kojoj je nemoguće zadovoljiti prethodne želje turističke potražnje podrazumijevala bi narušavanje svega navedenoga, odnosno degradiranje i umanjenje ruralnosti kao obilježja. S tog gledišta, ruralni prostor izgubio bi na privlačnosti, a ruralni turizam predmetne destinacije na značaju, te bi njegov opstanak i budući razvoj bili upitni. Upravo zbog toga, koncept održivosti u ruralnom turizmu treba sagledati sa šireg aspekta i daleko opsežnije. Osim načela održivosti kroz zaštitu okoliša, pažnju treba usmjeriti i na:

- očuvanje lokalne kulture i identiteta lokalne zajednice;
- očuvanje krajolika i prirodnog „*habitata*“;
- očuvanje i održivi razvoj ruralne ekonomije;
- dugoročno planiranje održivog razvoja turizma;
- razvoj i poticanje podrške, razumijevanja i senzibiliziranja donositelja odluka,

posebno lokalne, regionalne i države vlasti, ali i drugih institucija odgovornih za dugoročan održivi razvoj ruralnih prostora;

- jasno razumijevanje činjenice da je isključiva vezanost za turizam štetna i ne donosi željene rezultate, pa treba djelovati u pravcu diverzifikacije lokalne ruralne ekonomije i balansiranja između drugih djelatnosti (Drljača, 2011).

S tog gledišta zadovoljavaju se temeljne dimenzije održivosti, a misli se na ekološku, ekonomsku i socijalnu dimenziju koje predstavljaju suštinsko značenje i temelj ovoga pojma. Presudna stavka održivosti i održivog razvoja je i participacija, te integriranje svih *stakeholdera*, odnosno dionika (interesnih skupina). S obzirom na prethodno istražene činjenice o ruralnom turizmu, evidentno je da on podrazumijeva i zahtijeva upravo participaciju dionika što dodatno potvrđuje njegov značaj s gledišta održivosti i održivog razvoja kao takvog. U okviru navedenoga ne misli se samo na vladu i državne organe, institucije, udruge, medije i poduzeća, već i na lokalnu zajednicu kao posebno značajnu skupinu dionika.

“Specifičnost razvoja turizma u ruralnim područjima leži upravo u njihovim posebnostima. Ruralne prostore najčešće obilježava vrlo bogata prirodna, kulturna i tradicijska baština, ali i problemi depopulacije i napuštanja tradicionalnih djelatnosti. U takvim okolnostima, vrlo se često baš u turizmu traži održivo razvojno rješenje za ruralna područja. Osiguranje održivoga razvoja turizma u ruralnom prostoru ogleda se u percipiranju razvojnih potreba lokalne zajednice“ (Smolčić Jurdana et al., 2018:220).

U današnjem užurbanom, globaliziranom svijetu, teško je održati kulturu i identitet zajednice. Globalizacijski procesi utjecali su na ruralna područja. Seoska područja danas nisu onakva kakva su nekad bila. Većina je seoskih područja bila nerazvijena. Danas, situacija se značajno popravila. No u takvim uvjetima gubi se identitet zajednice. Sve se manje ljudi bavi poljoprivredom, kao što i sve manji broj ljudi, posebice mladih, živi u ruralnim područjima. Razvojna strategija turizma ruralnih zajednica donosi mnoge prednosti, kao što su: podupiranje lokalnog zapošljavanja, popravljavanje demografske slike, stabiliziranje dohodaka postojećih subjekata (primjerice seoska gospodarstva) i sl. Privlačnost ruralnih sredina pronalazi se upravo u obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Detaljnija analiza obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava slijedi u sljedećem poglavlju.

2.4. Povijesni razvoj ruralnog turizma

Proces globalizacije i tehnološki napredak utjecao je na razvoj i ponudu turizma na svjetskoj razini. Republika Hrvatska prepoznata je kao turistička destinacija i svake godine broji sve veću posjećenost. Unatoč visokim brojkama u turizmu, Republiku Hrvatsku karakterizira sezonalnost, oslanjanje na „sunce i more“, nedovoljno stručan kadar u turizmu i sl. Upravo zato što se Hrvatska oslanja na ljetnu sezonu, odnosno maksimalno koristi povoljnu klimu i morske aktivnosti, nedovoljno su razvijeni ostali oblici turizma. U današnje su vrijeme popularni selektivni oblici turizma. Ruralni turizam stvara konkurentsku prednost na tržištu. Destinacija koja ima potencijala za razvoj ruralnog turizma, treba to na vrijeme prepoznati i iskoristiti.

Jedan od ključnih problema preciznog određenja razvoja ruralnog turizma Hrvatske je činjenica da su neka ruralna područja u Hrvatskoj u potpunosti napuštena i nenaseljena, dok se mnoga susreću s ozbiljnim problemima depopulacije, pada ekonomske aktivnosti i ostaloga što predstavlja rezultat (posljedice) bivše politike deagrarizacije i deruralizacije nakon Drugog svjetskog rata (Petrić, 2006:25).

“Ruralni turizam u Republici Hrvatskoj kao posebna vrsta turizma operativno se I organizirano počeo razvijati devedesetih godina prošlog stoljeća. Od tada je broj registriranih turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava na razini države neprekidno u sporom, ali ulaznom trendu. U ukupnom prihodu od turizma Hrvatske, turizam na ruralnom prostoru sudjeluje sa samo 1% prihoda” (Bartoluci et al., 2018:63). “Procjenjuje se da ruralni turizam, uključujući i planinska područja, sudjeluje u ukupnim međunarodnim putovanjima s udjelom od oko 3%, uz godišnji rast od oko 6%. Suočena s nerazvijenom domaćom potražnjom i nepoticaјnim okruženjem, hrvatska se ponuda ruralnog turizma razvija izuzetno sporo. Iznimka je samo Istra, a donekle i Osječko-baranjska županija” (Demonja i Ružić, 2010:103).

Putovanja nekad, u odnosu na ona danas, bila su jednolična, pasivna, bez zainteresiranosti za lokalnu kulturu. Danas je turistički doživljaj podložan promjenama, zasniva se na selektivnim turističkim oblicima i javlja se zainteresiranost za lokalnu kulturu destinacije koja se posjećuje.

Dosadašnji značajniji pomaci u razvoju ruralnog turizma podrazumijevaju sljedeće:

- Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka je tijekom 2004. godine predstavilo Program poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u turistički nerazvijenim područjima;
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva izradilo je Pravilnik o provedbi programa razvitka seoskog prostora (NN br. 71/2005) u kojem je poseban naglasak stavljen upravo na poticanje razvoja turizma;
- U organizacijskom smislu pomak je napravljen osnivanjem Zajednice turističkih seljačkih gospodarstava Hrvatske, koja u okviru Hrvatske gospodarske komore (Sektor za turizam i ugostiteljstvo) ima zadatak poticati razvoj agroturizma, dajući seoskim gospodarstvima različite oblike potpore u području obrazovanja, marketinga, podizanja standarda kvalitete i ostaloga. Postoji inicijativa njezina restrukturiranja u Zajednicu ruralnog turizma Hrvatske, te Zajednice kontinentalnog turizma Hrvatske;
- Značajno je spomenuti i mnoge druge inicijative, posebno povoljne (subvencionirane) kreditne linije (u suradnji s HBOR-om) usmjerene na poticanje poduzetnika, uključivo i one u ruralnim područjima s ciljem razvoja njihove (turističke) ponude. Neke od njih su "Poduzetnik", "Poticaj za uspjeh", a posebno potprogram "Pod stoljetnim krovovima" (Kušen, 2006:179).

Osim navedenoga, Hrvatska je postala i članicom dviju značajnih međunarodnih asocijacija koje promiču razvoj ruralnih područja i to Europskog savjeta za sela i male gradove (ECOVAST) i Europske federacije agro i ruralnog turizma (*European Federation of Farmand Village Tourism – EFFVT*). Posebno je važno spomenuti i činjenicu da je Republika Hrvatska od 2013. godine postala novom članicom Europske unije čime je dobila priliku koristiti europske fondove i ostale pomoći za razvoj ruralnog turizma.

O razvoju ruralnog turizma u Hrvatskoj najbolje svjedoče konkretni statistički podatci koji se analiziraju u nastavku (Graf 1).

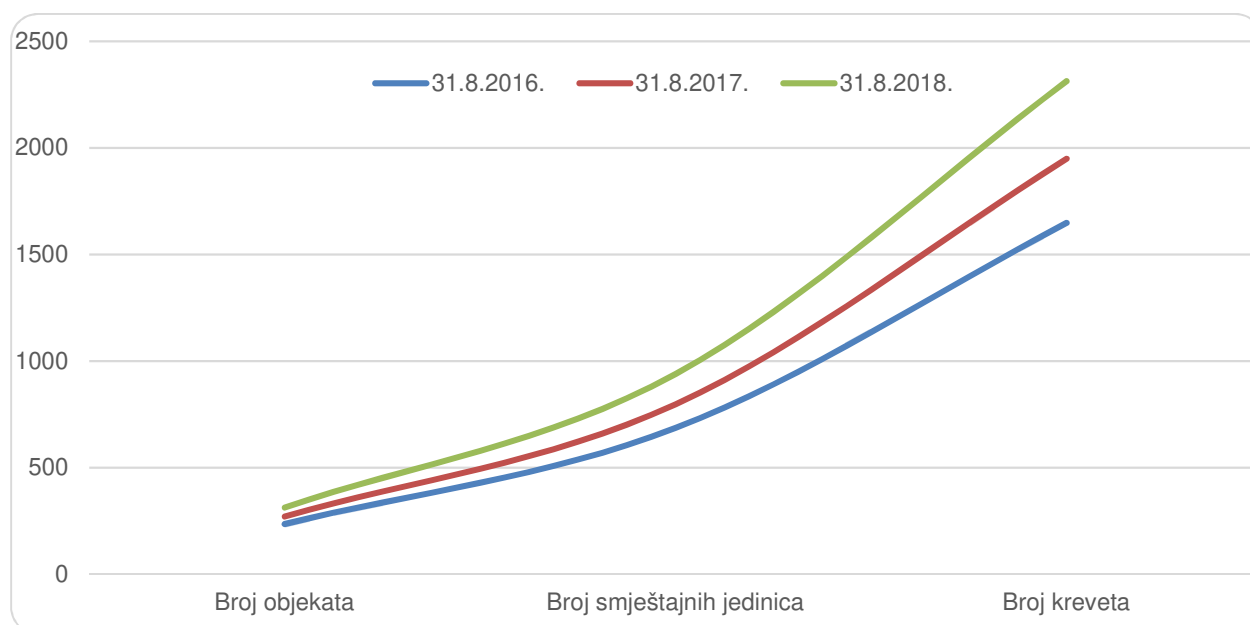
Graf 1. Broj objekata, smještajnih jedinica i kreveta OPG-a u Republici Hrvatskoj, 2016.-2018.

Datum	31.8.2016.	31.8.2017.	31.8.2018.
Broj objekata	235	270	312
Broj smještajnih jedinica	686	797	939
Broj kreveta	1.648	1.949	2.313

Izvor: interni podaci Hrvatska turistička zajednica

Prema podacima prikazanim na grafu, vidljivo je kako se broj objekata, smještajnih jedinica i kreveta u OPG-ovima svake godine povećava. Slijedom navedenog, dolazi se do zaključka kako vlada sve veća zainteresiranost za razvoj ruralnog turizma, pa se u skladu s time svake godine povećava broj smještajnih objekata. Za jasniju predodžbu o porastu navedenih kategorija, slijedi grafikon u nastavku (Graf 2).

Graf 2. Objekti, smještajne jedinice i kreveti, OPG u RH, 2016.-2018.

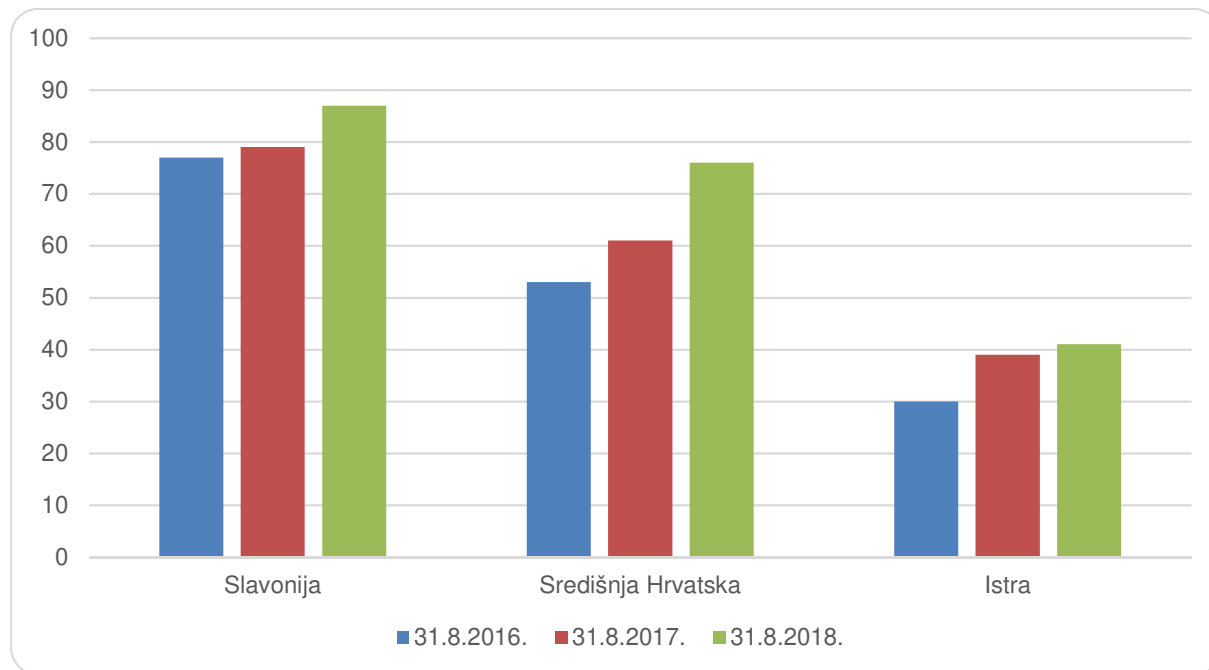

Izvor: interni podaci Hrvatska turistička zajednica

U Republici Hrvatskoj prevladava ruralni prostor, koji čini oko 93% ukupnog prostora (Bartoluci et al., 2018:63). Iako iz godine u godinu broj objekata, smještajnih jedinica i kreveta raste, to još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Odnosno, Republika Hrvatska ima potencijal za daljnji razvoj ruralnog turizma i treba to strateški organizirati.

Analizirajući prostornu distribuciju, najveći broj objekata na području Hrvatske imaju Slavonija, Središnja Hrvatska i Istra (Graf 3).

Graf 3. Vodeći klasteri prema broju smještajnih objekata OPG-a, 2016.-2018.

Izvor: interni podaci Hrvatska turistička zajednica

Najveći porast vidljiv je na području Središnje Hrvatske. Za Slavoniju su karakteristična ruralna područja, stoga ovi podaci nisu iznenađujući. Što se Istarske županije tiče, riječ je o području koje ostvaruje najuspješnije turističke rezultate. Prema tome, ne iznenađuje činjenica da je Istarska županija prepoznala važnost ulaganja u ruralni turizam i to iz godine u godinu razvija.

U nastavku slijedi tablični prikaz dolaska i noćenja turista na seoskim domaćinstvima na području Republike Hrvatske u razdoblju od 2016. do 2018. godine (Tablica 3).

Tablica 3. Dolasci i noćenja na seoskim domaćinstvima u RH, 2016.-2018.

Godina	Dolasci	Noćenja
2016.	22.374	70.220
2017.	24.495	83.975
2018.	26.685	90.074

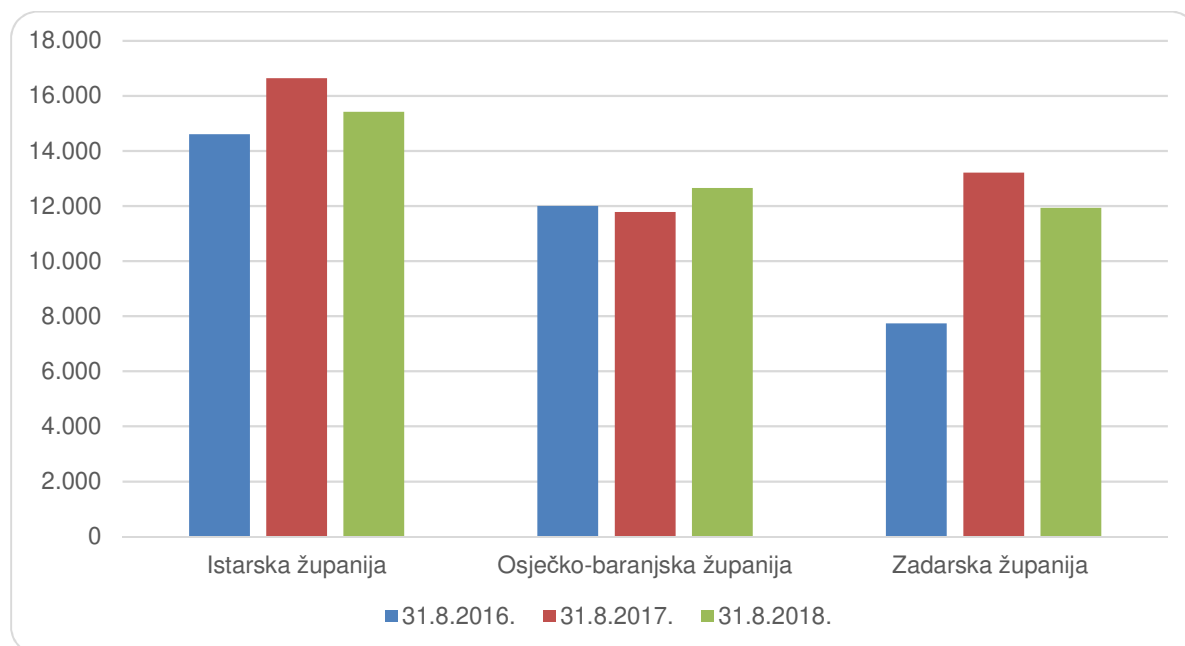
Izvor: interni podaci Hrvatska turistička zajednica

Dolasci i noćenja rastu iz godine u godinu. U 2016. godini broj noćenja iznosio je 70.220, dok je samo dvije godine poslije, 2018. ostvareno 90.074 noćenja. Može se zaključiti kako je Hrvatska prepoznala važnost ruralnog turizma, iako ono još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Hrvatski turizam karakterizira sezonalnost, kao i oslanjanje na sunce i more. Razvojem ruralnog turizma na području Hrvatske, s obzirom na to da ima potencijala, može se smanjiti sezonalnost, postići veća konkurentnost i prepoznatljivost na međunarodnom turističkom tržištu i diferencirati se od ostalih. Za uspješno djelovanje i poslovanje, nužno je prije svega uključiti lokalne zajednice s tih područja. Ruralni turizam doprinosi razvoju lokalne zajednice. Prihod ostvaren kroz turizam lokalne zajednice distribuira se unutar zajednice. Na taj način raste i samopouzdanje lokalne zajednice koje onda vodi traganju za dodatnim obrazovanjem. Dio se zarađenog prihoda koristi upravo za obrazovanje ili primjerice prometnu infrastrukturu. Ukoliko se uključe lokalne zajednice u proces razvoja turizma, stvaraju se uvjeti za poboljšanje života za sve članove zajednice.

Prema dostupnim podacima, procjenjuje se kako ruralni turizam sudjeluje s oko 13% u ukupno ostvarenim dolascima turista u Hrvatskoj, te s oko 5% noćenja. Daje se konkretizirati kako ovaj selektivni oblik turizma obilježavaju kraći boravci od prosjeka hrvatskog turizma. Također, evidentno je kako je isti značajno slabije razvijen od ostalih selektivnih oblika turizma, koji u Hrvatskoj dominiraju, te kako bilježi razmjerno niske udjele, posebice s obzirom na njegov realni potencijal (Smolčić Jurdana et al., 2018).

Na području Hrvatske, najveći broj noćenja ostvaruju Istarska, Osječko-baranjska i Zadarska županija (Graf 4).

Graf 4. Vodeće županije prema broju noćenja na seoskim domaćinstvima, 2016.-2018.

Izvor: interni podaci Hrvatska turistička zajednica

Valja primijetiti kako nijedna od prikazanih županija ne ostvaruje kontinuirani rast. Istarska županija najveći je broj noćenja ostvarila 2017. godine, jednako kao i Zadarska županija. Iako Zadarska županija ne ostvaruje kontinuirani rast, vidljivo je znatno poboljšanje u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu. Noćenja u Osječko-baranjskoj županiji variraju, no nema velikih odstupanja. Najmanji broj noćenja u 2018. godini, uzimajući u obzir sve županije ostvario je Grad Zagreb.

Indikativno je da su tradicionalna poljoprivredna područja u kontinentalnoj Hrvatskoj znatno slabije angažirana u razvoju ruralnog turizma u odnosu na obalne i otočne regije, a jedan od mogućih razloga je nedostatak tradicije razvoja turizma u odnosu na primorske destinacije. Drugi razlog je relativno pasivna uloga vlade u promicanju razvoja ruralnog turizma i nedovoljno razvijen socijalni kapital.

Zaključuje se da perspektiva razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj direktno ovisi o rješenju navedenih ograničavajućih faktora koji se negativno impliciraju na razvoj ovog oblika turizma. Također, vrlo su značajni poticaji, odnosno financijska sredstva iz EU fondova kojima je moguće subvencionirati dio troškova za kvalitetne projekte kojima bi se dodatno potaknuo i ubrzao razvoj ruralnog turizma u budućnosti.

3. RURALNI TURIZAM U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

Istra predstavlja jednu od vodećih turističkih destinacija Republike Hrvatske. To se dokazuje višegodišnjim uspješnim turističkim poslovanjem što potvrđuju konkretni turistički pokazatelji kao što su ukupan broj dolazaka, ukupan broj ostvarenih noćenja, ostvareni prihodi od turizma i slično. Ova se turistička destinacija ističe prepoznatljivom turističkom ponudom koja uspješno konkurrira na globalnom turističkom tržištu. Ona bilježi dugu tradiciju turističkog poslovanja, a značaj turizma odavno je prepoznat, pa se sve više ulažu napori i financijska sredstva za njegov budući razvoj koji prati suvremene trendove. U okviru uspješnog poslovanja i specifične turističke ponude Istre važno je posebno istaknuti i detaljnije analizirati ruralni turizam kao selektivni oblik turizma, odnosno poseban turistički proizvod ove destinacije. Detaljnije o navedenom slijedi u nastavku ovoga poglavlja.

3.1. Stanje ruralnog turizma

O povijesti razvoja ruralnog turizma već je bilo riječi s gledišta cjelokupnog teritorija Republike Hrvatske. Kada je riječ o Istri kao manjoj teritorijalnoj (regionalnoj) jedinici značajnija zbivanja zabilježena su krajem 20. stoljeća, a razlog tome bilo je potenciranje razvoja turizma priobalnih dijelova i zanemarivanje kontinentalnog dijela Istre. Može se reći da do tada nije prepoznat i adekvatno valoriziran njegov turistički potencijal.

Prvi pomaci u razvoju ovoga turizma u Istri učinjeni su 1996. godine kada je izglasana i usvojena zakonska regulativa, te 1997. godine kada je promovirana prva brošura o agroturizmu od strane Odjela za turizam i trgovinu Istarske županije (Ružić, 2011:107). Program je proveden pod motom kvalitete i stila življenja, dopunskih prihoda, jačanja seoskog identiteta, podrške poljoprivredi, oplemenjivanju glavne djelatnosti, zaštite okoliša, zdrave prehrane, čuvanja ambijenta, te potpunijeg angažmana lokalne zajednice i čitavog područja. Od tada do danas raste interes mnogih dionika za razvoj ruralnog turizma. Istra u posljednjim godinama počinje intenzivnije razvijati turizam na ruralnom području i time stvara novi oblik turističke ponude. Dosadašnji razvoj ruralnog turizma na području Istarske županije bilježi skromne rezultate, no važno je istaknuti

kako su mogućnosti razvoja neograničene. Unatoč oslanjanju na priobalni turizam, Istra sve više prepoznaje važnost razvoja ruralnog turizma za daljnji rast i razvoj Županije. U nastavku slijedi prikaz broja seoskih domaćinstava na području Istarske županije i cijele Hrvatske u 2018. godini (Tablica 4).

Tablica 4. Broj seoskih domaćinstava u Istri i Hrvatskoj, 2018.

	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj dodatnih kreveta
Istarska županija	112	303	44
Republika Hrvatska	939	2.313	253
Udio (%)	11,9%	13,1%	17,4%

Izvor: interni podaci Istarska turistička zajednica

Sve više seoskih domaćinstava nudi smještaj u različitim objektima diljem Istarske županije. U 2018. godini broj smještajnih jedinica iznosio je 112, broj kreveta 303, a dodatnih kreveta 44. Prema podacima prikazanim u tablici, vidljivo je kako broj smještajnih jedinica sudjeluje s ukupno 11,9%, broj kreveta s 13,1% i broj dodatnih kreveta s 17,4% u ukupnoj ponudi smještaja Republike Hrvatske. Podaci svjedoče o tome kako je Istarska županija prepoznala potencijal razvoja ruralnog turizma te iz godine u godinu povećava broj smještajnih objekata. U nastavku slijedi tablični prikaz noćenja i dolazaka u Istarsku županiju u 2018. godini (Tablica 5).

Tablica 5. Broj noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji, 2018.

	Noćenja	Dolasci
Istarska županija	14.436	2.728
Republika Hrvatska	90.074	26.685
Udio (%)	16,1%	10,2%

Izvor: interni podaci Istarska turistička zajednica

Istarska županija u 2018. godini ostvarila je 14.436 noćenja i 2.728 dolazaka. Udio noćenja Istarske županije iznosi 16,1%, a dolazaka 10,2%. Prema podacima, može se zaključiti kako je Istarska županija iznimno posjećena destinacija i doprinosi razvoju ukupnog ruralnog turizma Republike Hrvatske. Nužno je da Istarska županija pristupi izradi strateških planova za daljnji razvoj ruralnog turizma koji će doista slijediti.

Također, preporučuje se dodatni angažman lokalne zajednice kako bi se poboljšala kvaliteta života i održivi razvoj. Stručnost turističkih djelatnika mora biti na odgovarajućoj razini. Iako su ove godine rezultati niži u odnosu na prošlu godinu, autorica je mišljenja kako će se sigurno ruralni turizam i dalje razvijati u Istarskoj županiji te da se već sljedeće godine može očekivati povećanje noćenja i dolazaka ukoliko se kvalitetno pristupi organizaciji ruralnog turizma. Svakako, ne smiju se izostaviti marketinške inicijative i istraživanja tržišta, s obzirom na to da je danas, zahvaljujući razvoju globalizacije i tehnološkog napretka, marketing postao okosnicom poslovanja.

U nastavku slijedi tablični prikaz broja noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji prema turističkim zajednicama u 2018. godini (Tablica 6).

Tablica 6. Broj noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županijiprema turističkim zajednicama, 2018.

Turistička zajednica	Noćenja	Dolasci
Turistička zajednica grada – Buje	436	213
Turistička zajednica grada – Buzet	202	27
Turistička zajednica grada – Labin	2.701	315
Turistička zajednica grada – Poreč	714	96
Turistička zajednica grada – Vodnjan	938	235
Turistička zajednica općine – Barban	137	23
Turistička zajednica općine – Brtonigla	337	136
Turistička zajednica općine - Kaštelir-Labinci	934	90
Turistička zajednica općine – Kršan	356	34
Turistička zajednica općine – Marčana	2.454	293
Turistička zajednica općine – Oprtalj	52	4
Turistička zajednica općine - Sveta Nedjelja	779	146
Turistička zajednica općine – Vrsar	246	85
Turistička zajednica općine – Žminj	1.264	304
Turistička zajednica područja - Središnja Istra	2.886	727
Ukupno	14.436	2.728

Izvor: interni podaci Istarska turistička zajednica

Vidljivo je kako najviše noćenja i dolazaka ostvaruje Središnja Istra. Što se tiče općina, najposjećenija je Marčana. Nakon Marčane, slijedi Žminj. Na razini gradova,

najposjećeniji su Labin i Vodnjan. Usporedbe radi, Središnja je Istra do 10. rujna ove godine ostvarila 2.177 noćenja što je osjetno smanjenje u odnosu na prošlu godinu, kada je do 10. rujna 2018. godine ostvareno 2.886 noćenja. Turisti ovog selektivnog oblika turizma najčešće su obrazovani i veće platežne moći, a s obzirom na njihovu dob, smatra se da su to većinom gosti srednje i starije životne dobi. U nastavku slijedi tablični prikaz broja noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji prema zemlji porijekla u 2018. godini (Tablica 7).

Tablica 7. Broj noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji prema zemlji porijekla, 2018.

Zemlja porijekla	Noćenja		Dolasci	
	Ukupno	Udio (u%)	Dolasci	Udio (u%)
Njemačka	7.531	59,5%	997	43,3%
Austrija	1.313	10,4%	284	12,3%
Italija	923	7,3%	297	12,9%
Nizozemska	608	4,8%	129	5,6%
Poljska	561	4,4%	77	3,3%
Belgija	440	3,5%	87	3,8%
Hrvatska	388	3,1%	203	8,8%
Francuska	300	2,4%	120	5,2%
Češka	300	2,4%	47	2,1%
UK	294	2,2%	63	2,7%
Ukupno	12.658	100%	2.304	100%

Izvor: interni podaci Istarska turistička zajednica

Najviše gostiju dolazi iz Njemačke koji su u 2018. godini ostvarili 7.531 noćenja. Ove godine ostvarili su 6.155 noćenja do 10. rujna 2019. Osim gostiju iz Njemačke, u velikom broju dolaze i gosti iz Austrije, Italije i Nizozemske. Ove su godine gosti iz Italije, do 10. rujna 2019., ostvarili više noćenja u odnosu na 2018. godinu, a brojka iznosi 1.061 noćenja.

Za razliku od ostatka Republike Hrvatske, izuzev Osječko-baranjske županije, Istra bilježi najuspješnije turističko poslovanje ruralnog turizma, a njegov razvoj na ovome teritoriju kontinuirano napreduje.

3.2. Čimbenici razvoja ruralnog turizma

O ruralnom turizmu kao posebnom turističkom proizvodu već je bilo riječi u okviru analize oblika ruralnog turizma i aktivnosti koje nudi. Turistički proizvod ruralnog turizma podrazumijeva kombinaciju agroturizma i ostalih oblika ruralnog turizma. Važno je naglasiti da se on formira na temelju raspoloživih resursa, odnosno činitelja ponude.

Presudni resursi koji sačinjavaju turistički proizvod ruralnog turizma Istre jesu:

- poljoprivreda i poljoprivredni proizvodi, pri čemu je agroturizam osnovno polazište;
- klima i prirodne atraktivnosti;
- lokalni običaji;
- lokalna zajednica;
- kultura i kulturološki resursi;
- ostale turističke atrakcije i pogodnosti;
- turistička suprastruktura: turistički putevi i signalizacija, uređenje cesta, puteva i sličnoga (Krajnović et al., 2011).

Navedeno predstavlja elemente i preduvjete za razvoj ruralnog turizma kao turističkog proizvoda. Njegova posebnost i uspješnost na ovome području nije slučajna, već je utemeljena na čvrstim pretpostavkama i preduvjetima za njegov razvoj. Shodno navedenom, misli se na atraktivnost prostora i suprastrukture (objekata ponude), atraktivnost popratnih sadržaja, liberalnu turističku politiku i podržavajuću zakonsku regulativu, kao i interes lokalne zajednice za razvoj ovoga oblika turizma, kao i turizma generalno.

Atraktivnost prostora je vrlo značajna s gledišta turističkog poslovanja zbog samoga karaktera poslovanja i dislociranosti ponude od potražnje. Ona je često percipirana kao glavni motivator turistima da posjete određenu turističku destinaciju. Međutim, može se reći da je to zapravo stupanj oduševljenja posjetitelja prilikom boravka u nekoj destinaciji.

Elementi atraktivnosti neke destinacije su:

- zdrava klima, nezagađena voda i zrak;
- odsutnost buke i vibracija;
- odsutnost potencijalnih opasnosti kao što su eksplozije, poplave i ostale nepogode;
- očuvana prirodna i kulturna baština te socio-kulturne značajke;
- slikovit krajolik i mogućnost slobodnog kretanja po okolici;
- uvjeti za rekreaciju, razonodu i posjete znamenitostima;
- ugostiteljski i smještajni objekti te dobra infrastruktura;
- telefonska povezanost sela;
- udaljenost do prve ambulante i pošte manja od 15 km, a do prve trgovine manja od 5 km;
- zainteresiranost većeg broja seljačkih gospodarstava za bavljenje seljačkim turizmom (Ružić, 2009:13).

Navedeni elementi predstavljaju i značajke prostora Istarske županije, koja se može pohvaliti atraktivnostima objekata ruralnog turizma, kao i same ponude ruralnog turizma. Uz to, Istarska županija ima očuvan seoski identitet, a to je preduvjet za razvoj ruralnog turizma.

Svaka destinacija koja nastoji razvijati ili unaprijediti ruralni turizam primarno mora imati uređene navedene preduvjete. Oni su polazište i osnova za njegov razvoj, a na primjeru Istre predstavljaju kvalitetno ispunjene elemente i snage ruralnog turizma.

Ruralni turizam Istre utemeljen je na kvalitetnoj razvojnoj dokumentaciji koja se javlja u okviru strategija, koncepata i programa razvoja. U sklopu navedenih posebno se vodi briga o ambijentalnoj proizvodnji i održivom razvoju. Također, u okviru razvoja ruralnog turizma Istre posebno se brine o kvaliteti infrastrukture (opskrbljenost vodom i strujom, zbrinjavanje otpada i kvalitetna prometna povezanost). Također, sve se više promiče cjeloživotno obrazovanje i stručno osposobljavanje kadrova koji su presudan čimbenik razvoja turizma. Edukacija i osposobljavanje provode se u okviru programa obrazovnih institucija, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (vlasnici) i drugih subjekata. Održivi razvoj koordinira se od strane

vodećih institucija, a pri njegovu provođenju vrlo je značajna participacija svih dionika.

S gledišta zakonske i pravne regulative postoje dokumenti koji su imali ili imaju izravan utjecaj na razvoj ruralnog turizma Istre u smislu njegove podrške i promocije. Iako je vrijedio za razdoblje koje je završilo 2010. godine, nije na odmet spomenuti Regionalni operativni plan Istarske županije 2006.-2010. godine (ROP IŽ). U planu je istaknuto kako je potrebno poticati suradnju između turizma, kulturnog sektora i aktivnosti u ruralnom razvoju. Također, ističe se važnost održivog razvoja ruralnog prostora korištenjem nacionalnih programa i programa EU-a. Pored toga, donesena je Županijska razvojna strategija (2015.-2020.) kao temeljni planski dokument za održivi društveno-gospodarski razvoj županije.

Nakon Master plana razvoja turizma Istre 2002.-2010. izglasan je i usvojen Master plan za razdoblje od 2015.-2025. godine. On donosi nekoliko specifičnih ciljeva razvoja turizma Istarske županije, a oni se odnose i na ruralni turizam. Neki od razvojnih ciljeva su: investirati 2,5 do 3 milijarde eura u turizam Istre; do 2025. godine ostvariti oko 3 milijarde eura prihoda od turizma; usmjeriti se na turističke potrošače više srednje i više kategorije, te se orijentirati za vrijednosni profil zapadnog potrošača s izgrađenim turističkim iskustvom i kulturom; razviti šest destinacija Istre: Umag, Novigrad, Poreč, Rovinj, Pula te središnja Istra s karakterom skrivene, odnosno autentične Istre. Sve zajedno stavlja se pod naslov *Green Mediterranean Hideaway* (Zeleno mediteransko utočište) te poticanje investicija (Radusinović, 2015).

Izuzev navedenih dokumenata važno je spomenuti agenciju AZRRI d.o.o. (Agencija za ruralni razvoj Istre) i konzorcij ruralnog turizma i agroturizma Istre Ruralis. Njihov je interes usmjeren na poticanje razvoja ruralnog turizma, povezivanje svih ključnih dionika, podršku na terenu, edukaciju, zaštitu interesa i provedbu projekata, te ostalo. AZRRI d.o.o. je, među ostalima, realizirala projekt RuralTour koji je imao za cilj turističku promociju za održivi razvoj poljoprivrede u CADESES području (Centralna Europa, Jadran, Podunavski prostor i te Jugoistočna Europa). Najveći rezultat projekta RuralTour bilo je širenje RuralTour metode koja predstavlja jedinstveni sustav za promidžbu i razvoj turizma u ruralnim ili manje razvijenim područjima, te pruža potporu rastu poduzeća i poljoprivrednih gospodarstava u navedenim područjima (AZRRI, 2018).

Još jedan značajan projekt je i Međunarodni projekt AMAMO („*Attraverso il mare e i monti*“) koji je kandidirao INFORMEST – centar za međunarodnu gospodarsku suradnju iz Regije Friuli Venezia Giulia, a financiran je u sklopu programa *New Neighbourhood Program* (Novi program za susjedstvo) INTERREG/CARDS-PHARE (AZRRI, 2018). Osnovni cilj projekta zasnivao se na tome da se kroz valorizaciju endogenih resursa u primorskim i prigorskim ruralnim sredinama izgrade novi stabilni odnosi i unaprijedi proizvodna suradnja i razmjena unutar europskog turističkog tržišta među zemljama jadranskog područja.

Evidentno je da ruralni turizam predstavlja izniman selektivni oblik turizma Istarske županije. Uvažavajući trenutno stanje i veliki interes dionika za unapređenje ovoga turizma, vjeruje se da će njegov razvoj u budućnosti biti intenzivniji i u konačnici uspješan. Prednosti ovoga područja s gledišta ruralnog turizma očituju se u prirodnim i demografskim resursima, očuvanom i jedinstvenom okolišu i kvalitetnoj infrastrukturi. Također, vrlo je značajno istaknuti razvijenost turizma i značaj započete specijalizacije poljoprivredne proizvodnje visokokvalitetnih proizvoda uz naglasak na lokalne brendove, dinamičan razvoj malog i srednjeg poduzetništva, te aktivnu županijsku politiku poticaja i potpora razvoju poduzetništva. Sve su to važni čimbenici budućeg razvoja ruralnog turizma u Istri. Uz navedeno, presudnu ulogu ima institucionalna podrška, participacija dionika, sve veća intencija privlačenja investicija i korištenja financijskih sredstava iz EU fondova putem uspješnih projekata.

Ograničavajući čimbenici razvoja ruralnog turizma u Istri prisutni su i u ostalim dijelovima Hrvatske, a navode se i kada je riječ o razvoju turizma generalno. Pri tome se misli na nedovoljno korištenje raspoloživih resursa i neadekvatnu valorizaciju prirodne i kulturne baštine te nesrazmjer u razvoju kontinentalnih dijelova naspram obalnih dijelova. Važno je još izdvojiti problem sezonalnosti turizma, neadekvatnu potporu tehnološkom razvoju i nedovoljnu konkurentnost u poljoprivredi i proizvodnji hrane, te u tradicionalnim industrijama, nedostatno inovacija, te problem uspostavljanja i koordinacije sustava zaštite okoliša (npr. zbrinjavanje otpada). Iako su projekti koje sufinancira Europska unija vrijedan izvor financijskih sredstava, oni nisu još uvijek zastupljeni u onoj mjeri koja je poželjna i potrebna zbog nedostatka obrazovanih i stručnih kadrova za pripremu i realizaciju projekata.

Unatoč navedenim ograničenjima, smatra se da ruralni turizam Istre predstavlja vrijedan turistički proizvod čiji će značaj u budućnosti rasti, a detaljnije o njemu kao turističkom proizvodu slijedi u nastavku teksta.

3.3. Vrste ruralnog turizma

Jedan od vodećih i najraširenijih oblika ruralnog turizma u Istri je agroturizam. Njegov je značaj toliko intenzivan da se nerijetko ova dva pojma izjednačavaju. On podrazumijeva turističku ponudu na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima za kojima interes turista kontinuirano raste. U okviru navedenih nude se smještaj i prehrana, ruralne kuće za odmor, ruralni obiteljski hoteli, sobe i apartmani tradicionalne arhitekture, te sobe i apartmani nove arhitekture. Ovi se kapaciteti pune čitave godine u dane vikenda, dok su radni dani popunjeni samo u sezoni. Broj dolazaka i noćenja u ovome turizmu kontinuirano raste, a procjenjuje se da gosti troše oko 2.400.000 eura na smještaj i 1.700.000 eura na hranu i piće (Istarska županija, 2010).

Rezidencijalni i zavičajni turizam odnosi se na turizam u dane vikenda, blagdana i godišnjih odmora. Podrazumijeva smještaj u vilama i rezidencijama u kojima borave vlasnici objekata, ali i drugi gosti. Za ovaj turizam pokazuju veliki interes gosti iz Njemačke, Austrije, Italije i Slovenije. Zavičajni turizam za razliku od rezidencijalnog svoje temelje ima u osobnoj vezi pojedinca (turista) s mjestom boravka (zavičajem).

Sportski i avanturistički turizam postaje sve popularniji oblik turizma na globalnom turističkom tržištu. Istra je vrlo popularna destinacija s gledišta ovog turizma zbog raspoloživosti pješačkih staza, biciklističkih staza, jedinstvene prirode koja predstavlja ujedno i njezinu komparativnu prednost, kao i ostalih elemenata turističke ponude. U okviru turističke ponude sportskog turizma Istre izdvaja se biciklizam (3.000 km uređenih staza), pješaćenje, tenis (oko 430 tenis terena u Istri), jahanje, sportsko penjanje (oko 270 opremljenih uspona, Mošćenička Draga, Učka, Linski kanal i ostala odredišta), paraglajding, zmajarenje, špiljarenje i ostale sportske aktivnosti (Istarska županija, 2010).

Zdravstveni turizam Istre ima veliki potencijal za razvoj i produženje turističke sezone. Njegov razvoj je u službi obogaćenja turističke ponude, ali i rješenja problema sezonalnosti. Jednako se može tvrditi i za ostale oblike ruralnog turizma u Istri koji se u ovom dijelu rada analiziraju. U okviru zdravstvenog turizma važno je spomenuti sljedeće činitelje ponude:

- Istarske toplice – poznato lječilište na sjeveru Istre koje nudi medicinski centar ljepote, suvremeno opremljeni *wellness* centar, fizikalnu terapije uz pomoć ljekovitog bilja i blata, polikliniku Sveti Stjepan;
- Dentalni centar Rident u Poreču – kompletna stomatološka usluga u novom, vrhunski opremljenom dentalnom centru u porečkom naselju Špadići. Ova poliklinika sa svojih pet ordinacija, osim djelatnosti opće dentalne medicine, fiksne i mobilne protetike, oralne kirurgije, parodontologije, ortodoncije, radiologije i dentalnog laboratorija, svojim gostima pruža i usluge smještaja u moderno opremljenim sobama. U sklopu poliklinike pacijentima su dostupne i usluge iz djelatnosti opće i fizikalne terapije;
- Dentalna poliklinika Morellato u Poreču – ova poliklinika smještena je u mirnom porečkom turističkom naselju u neposrednoj blizini mora. Nudi niz stomatoloških usluga, a može se pohvaliti interdisciplinarnom suradnjom sa specijalistima različitih grana dentalne medicine što čine uslugu potpunom i najviše kvalitete;
- Valsabbion Medical Spa u Pješčanoj uvali – u sklopu ovoga centra nudi se *Beauty* program (program mršavljenja, anticelulitni program, limfna drenaža, ručna masaža, aromaterapija, fangoterapija, minilifting, kromoterapija, *anti-age* tretmani, depilacija, pedikura), medicinsko-estetski program (mezoterapija, piling, terapija kapilara i vena, epilacija), *fitness* i bazen;
- Poliklinika Peharec u Puli – poliklinika za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju koja nudi i najmoderniji izokinetički sustav Biodex, kardio fit uređaje, *fitness* dvoranu, pilates program, finsku saunu, masaže, specijalne terapijske bazene s toplom vodom i raznim sustavima hidromasaže i *aquagym* (Istra, 2019).

Lovni i ribolovni turizam je još jedan vrlo popularan oblik ruralnog turizma u Istri. Na raspolaganju je preko 240 tisuća hektara lovišta gdje se uzgajaju srne, obični i jeleni lopatari, divlje svinje, zečevi, fazani, poljske i jarebice kamenjarke. Istra ima niz lovačkih društava, a osim lovnog turizma značajan je i ribolovni turizam (slatkovodni)

koji je na raspolaganju čitave godine osim u razdoblju od 01. travnja do 31. svibnja kada traje lovostaj.

Kulturni i vjerski turizam iznimno su popularni oblici turizma koji imaju vrlo bogatu turističku ponudu na ovome teritoriju. Razlog za to je osebujna kulturno-povijesna baština. Uz veliki broj crkava i ostalih vjerskih područja, vjerski turizam se ne izdvaja od kulturnog s obzirom na značaj. Istra u tom kontekstu raspolaže s brojnim kulturno-povijesnim spomenicima, crkvama, freskama, nalazištima, ali i manifestacijama tog karaktera.

Posljednji oblik ruralnog turizma Istre od posebnog značaja je gastronomski i vinski turizam. U okviru njegove turističke ponude izdvajaju se vinske ceste, smotre vina i ostale manifestacije ovoga karaktera. Ciljevi njegova razvoja na ovom području su:

- promocija i turistička valorizacija tipičnih i autohtonih gastro proizvoda;
- uključenje što većeg broja kvalitetnih ugostitelja u ponudu čime se potiče kompetitivnost;
- produženje i obogaćenje turističke sezone (Istra - vikend gastro turistička destinacija);
- praćenje svjetskih trendova u turizmu i gastronomiji;
- očuvanje tradicijskog nasljeđa, revalorizacija izvornih istarskih recepta;
- preusmjeravanje turističkih tokova u središnji dio Istre (Istra, 2019).

Potvrđuje se izniman doprinos ovog oblika turizma cjelokupnom turizmu ruralne Istre, ali i šire. Posebno se ističe značaj vinskih cesta u turističkoj ponudi. Odmor na vinskoj cesti podrazumijeva domaćinstva specijalizirana za proizvodnju vina, a gostu je omogućeno upoznavanje s proizvodnjom vina, kao i konzumacija. Osim vinskih cesta, postoje i ostali objekti za smještaj gostiju u sklopu ponude ruralne Istre, a o kojima je već bilo riječi. Međutim, smatra se potrebitim posebno istražiti obiteljska poljoprivredna gospodarstva s obzirom na to da u današnjici interes za njima kontinuirano raste, kako sa strane budućih vlasnika OPG-a, tako i turista.

4. OBITELJSKO POLJOPRIVREDNO GOSPODARSTVO KAO TEMELJ TURISTIČKE PONUDE RURALNOG TURIZMA

S obzirom na temu ovoga rada, pažnja se usmjerava na analizu obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva kao dijela turističke ponude ruralnog turizma koji u suvremeno doba postaje sve traženiji element ponude pa čak i turistički proizvod.

Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo je samostalna gospodarska i socijalna jedinica koju čine punoljetni članovi zajedničkog kućanstva, a temelji se na vlasništvu i/ili uporabi proizvodnih resursa u obavljanju poljoprivredne djelatnosti (Hrvatska gospodarska komora, 2019). Njihova je osnovna djelatnost bavljenje poljoprivredom, a poljoprivrednik kao takav predstavlja fizičku osobu na poljoprivrednom gospodarstvu koja se bavi spomenutim poljoprivrednim poslovima (aktivnostima) i posjeduje relevantna znanja i vještine. OPG se može definirati kao farma koja je u vlasništvu obitelji i pod njezinom kontrolom. S gledišta turizma, OPG je dio turističke ponude ruralnog turizma u okviru agroturizma pri čemu je turističko poslovanje tek dopunska (dodatna) djelatnost OPG-a i donosi dodatne prihode.

Pojedinosti i poduzetničke smjernice vezane uz OPG uređuje Zakon o poljoprivredi, kao i niz ostalih poduzetničkih propisa i odredbi. Postupak registracije OPG-a za djelatnost turizma ne iziskuje značajna financijska sredstva kao ni posebne napore. Ono što je važno jest predani rad i zadovoljenje propisanih uvjeta o pružanju turističkih i ugostiteljskih usluga. U današnje vrijeme prisutan je izniman interes vlasnika za bavljenje turizmom kao dodatnom djelatnosti.

4.1. Povijest razvoja i obilježja OPG-a

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Hrvatskoj ne bilježe iznimno dugu povijest, a njihov je razvoj moguće sagledati kroz dva osnovna razdoblja (etape, faze). Pri tome se kao glavni pokazatelj razvoja uzima njihov broj i ukupna površina.

Prva faza razvoja obuhvaća razdoblje od oko polovice 19. stoljeća do kraja Drugog svjetskog rata, odnosno 1949. godine. Krajem spomenutog razdoblja dolazi do naglog

porasta broja OPG-a. Nakon ovoga razdoblja, dakle nastupom sljedećeg razdoblja u razvoju OPG-a dolazi do smanjenja njihova ukupnog broja.

U razdoblju od 1900. godine do 1991. godine evidentno je da je od početka promatranog razdoblja do 1949. godine zabilježen porast ukupnog broja od čak 263.000 ili 64,6%. Nakon toga slijedi smanjenje njihova ukupnog broja, pa se u narednih 42 godine ukupan broj smanjio za 136.000 OPG-a ili 20,3%. Razlog za to bio je nagli razvoj industrijalizacije nakon Drugog svjetskog rata koji je utjecao na pojavu i ekspanziju deagrarizacije u Hrvatskoj, pri čemu je smanjen ukupan broj seoskog (ruralnog) stanovništva koji je sve više selio u gradska područja (prema Župančić, 2005).

Od 1991. godine značaj OPG-a ponovno raste s obzirom na globalne promjene i promjene koje je donijelo suvremeno doba i suvremeno društvo. Uz to se također veže pojava i ekspanzija značaja koncepta održivosti koji se odnosi i na ekološku dimenziju, pored socijalne i ekonomske. Može se reći da OPG prolazi kroz treće, suvremeno razdoblje koje traje i danas. Neke značajke ovoga razdoblja navode se u nastavku:

- povratak zaboravljenim vrijednostima – povratak prirodi, zdravom načinu života, zdravoj hrani i sličnome;
- valorizacija prirodne baštine;
- zaštita okoliša kao rezultat zabrinutosti za globalne promjene i probleme, te održivi razvoj;
- rastući značaj ekološke poljoprivrede nasuprot konvencionalne ili industrijske poljoprivrede;
- sve veći interes za oživljavanjem ruralnih prostora;
- interes turističke potražnje za turističkom ponudom ruralnog turizma i ostalih oblika koji se pretežito ili djelomično odvijaju na području ruralnih teritorija.

Zaključuje se kako je značaj i uloga OPG-a u današnjici od posebnog značaja, posebice ako se uzmu u obzir globalni problemi (zagađenje okoliša, GMO, zanemarivanje ruralnih dijelova i slično). Zanimljivo je istaknuti kako je 2014. godina bila međunarodna godina obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (Horvat, 2014:4-20).

To dodatno potvrđuje njihov globalni značaj u suvremeno doba koji se primarno očituje kroz:

- pozitivan utjecaj na ukupnu prehrambenu sigurnost;
- očuvanje poljoprivredne bioraznolikosti i održivosti prirodnih resursa;
- očuvanje ruralnih prostora i jačanje lokalne ekonomije, te zapošljavanje stanovništva (Horvat, 2014:20).

Osim navedenih doprinosa OPG-a nacionalnim gospodarstvima i ostalim aspektima, njihov se pozitivan učinak ostvaruje i kroz turizam, odnosno turističku ponudu o čemu će detaljnije biti riječi u narednom dijelu ovoga poglavlja. U nastavku slijedi tablični prikaz broja evidentiranih OPG-ova u razdoblju od 2016. do 2018. godine (Tablica 8).

Tablica 8. Broj OPG-a u Hrvatskoj, 2016.-2018.

GODINA	BROJ OPG-a
2016.	170.515
2017.	164.458
2018.	167.676

Izvor: APPRRR.hr, Dostupno na: <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>. [Pristupljeno: 10. rujna 2019.]

Dostupni podaci svjedoče o negativnom trendu kretanja ukupnog broja OPG-a u Hrvatskoj. Uspoređujući razdoblje od 2016. do 2018. godine, vidljivo je kako je najveći broj OPG-a bio u 2016. godini. 2017. godine broj se značajno smanjio, dok je 2018. godine prisutan mali pomak. S obzirom na to da Hrvatska ima potencijal za daljnje stvaranje novih, kao i rast i razvoj postojećih OPG-a, autorica vjeruje kako će u budućnosti broj OPG-a na području Hrvatske rasti. S obzirom na to da je Istarska županija sve razvijenija po tom pitanju, sigurno je kako će se dodatni naponi iskoristiti upravo na području spomenute županije. U nastavku slijedi tablični prikaz tipa vlasništva poljoprivrednog zemljišta za razdoblje od 2016. do 2018. godine (Tablica 9).

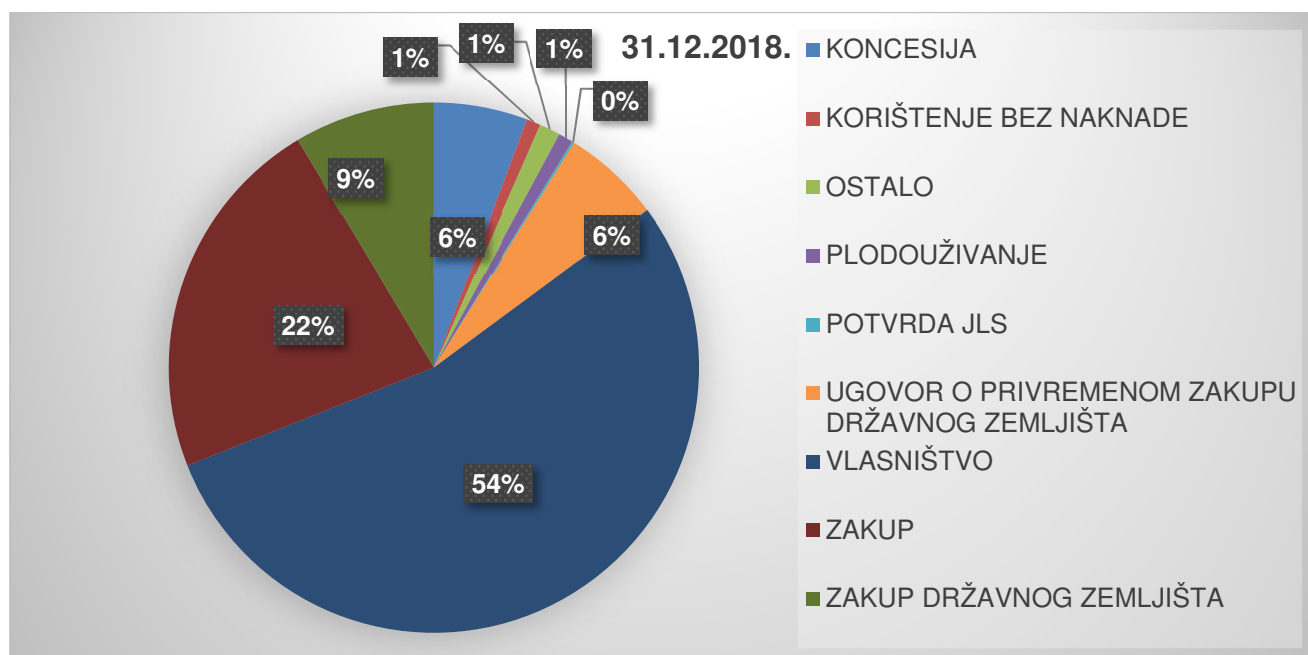
Tablica 9. Tip vlasništva poljoprivrednog zemljišta u RH, 2016.-2018. (ha)

	31.12.2018.	31.12.2017.	31.12.2016.
TIP VLASNIŠTVA	Površina (ha)	Površina (ha)	Površina (ha)
KONCESIJA	60.092,54	60.029,19	61.109,57
KORIŠTENJE BEZ NAKNADE	8.976,40	9.684,83	10.666,87
OSTALO	13.282,92	11.933,22	9.437,62
PLODOUŽIVANJE	9.284,66	7.847,47	6.573,60
POTVRDA JLS	1.638,48	1.657,47	218,04
UGOVOR O PRIVREMENOM ZAKUPU DRŽAVNOG ZEMLJIŠTA	62.785,59	69.960,14	62.145,79
VLASNIŠTVO	568.223,93	563.502,37	570.797,82
ZAKUP	235.650,96	237.872,16	236.028,65
ZAKUP DRŽAVNOG ZEMLJIŠTA	90.066,25	93.580,34	115.478,76
UKUPNO	1.050.001,73	1.056.067,19	1.072.456,71

Izvor: interni podaci APPRRR

Ukupna površina poljoprivrednih zemljišta na području Hrvatske 2016. godine iznosila je 1.072.356,71 hektara, dok je dvije godine kasnije, 2018. godine, iznosila 1.050.001,73 hektara što ukazuje na značajno smanjenje. Analizirajući posljednju, 2018. godinu može se zaključiti kako su hrvatska poljoprivredna zemljišta najčešće u privatnom vlasništvu (Graf 5).

Graf 5. Tip vlasništva poljoprivrednog zemljišta u RH, 2018. (%)

Izvor: interni podaci APPRRR

Najviše je zemljišta u privatnom vlasništvu, a zatim slijede zemljišta u zakupu. U konačnici proizlazi da OPG u Hrvatskoj predstavlja domaćinstvo u kojem živi stariji bračni par, gdje je nositelj proizvodnje muškarac oko 60 godina starosti sa završenom osnovnom školom. Gospodarstvo se bavi mješovitom, a najčešće biljnom proizvodnjom na površini nešto većoj od 5 hektara. Godišnji državni poticaj iznosi oko 14.000 kuna, a vrijednost godišnje proizvodnje OPG-a iznosi oko 75.000 kuna (APPRRR.hr, 2019).

U suvremeno se doba posebno promatra i potencijalna uloga OPG-a u turizmu, odnosno turizam kao njihova dopunska djelatnost.

4.2. OPG kao dio turističke ponude

Intenzivan interes za ruralnim turizmom i bavljenjem ovom djelatnosti, bilo da je riječ o glavnoj ili dopunskoj, evidentan je u posljednjim godinama. Jedan od razloga je i mogućnost sufinansiranja projekata iz fondova Europske unije o čemu je bilo riječi u radu.

Agroturizam kao oblik ruralnog turizma podrazumijeva boravak turista na seoskom (ruralnom) domaćinstvu zbog odmora, rekreacije i doživljaja seoskog identiteta. Ovim se turizmom bave poljoprivrednici (fizičke i pravne osobe) koji su vlasnici ili zakupljuju zemljište, te su registrirani za obavljanje ugostiteljsko-turističke djelatnosti. Turizam kao djelatnost pri tome predstavlja dopunsku djelatnost i izvor prihoda, a osnovna djelatnost je poljoprivreda. Usluge koje se mogu pružati u objektima agroturizma su usluge smještaja, usluge prehrane pretežito vlastite proizvodnje te ostale turističke usluge kao što su jahanje, sudjelovanje u poljoprivrednim aktivnostima i sl. Prema Zakonu o pružanju usluga u turizmu smještajni objekti koji su na raspolaganju turistima u agroturizmu jesu vinotočja ili kušaonice, izletišta, sobe, apartmani, ruralne kuće za odmor i kampovi (Labin.com, 2019).

Pri odluci o bavljenju ovim oblikom turizma važno je zadovoljavati minimalne uvjete objekata koji su uređeni Zakonom. Također, objekti se mogu kategorizirati sukladno navedenome u tri kategorije (dva sunca, tri sunca i četiri sunca).

OPG predstavlja vrijedan element turističke ponude ruralnog turizma. S obzirom na činjenicu da se gostima nudi kompletna turistička usluga, smještaj, hrana i dodatne usluge, može se govoriti o specifičnom turističkom proizvodu za kojim danas kontinuirano raste interes kako od strane domaćih, tako i inozemnih turista. Smatra se da je s gledišta OPG-a nužno promišljati o kvalitetnoj i bogatoj promociji, te o vrsti primarne djelatnosti. Odnosno, smatra se da bi bavljenje ekološkom poljoprivredom u današnjici, uz kvalitetnu i planiranu promociju, polučilo još bolje rezultate. Razlog tome su globalni trendovi na turističkom tržištu, kao i vrijednosti života suvremenoga društva. OPG-a u Istarskoj županiji raspolažu s nizom prednosti kao što su:

- jedinstveni ambijent i arhitektura;
- komparativne prednosti – blizina mora, netaknuta priroda;
- turistička tradicija;
- gostoljubiva lokalna zajednica;
- blizina emitivnih tržišta;
- povoljan geostrateški položaj;
- izrazito povoljna klima;
- mogućnost korištenja financijskih sredstava iz EU fondova.

“Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. službeno je odobren sredinom 2015. godine. Njegova ukupna alokacija iznosi 2.383 milijarde eura, od čega se 2.026 milijarde eura financira iz Europskog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), a ostatak iz sredstava nacionalnog proračuna Republike Hrvatske. Programom je definirano 16 mjera koje imaju za cilj povećanje konkurentnosti hrvatske poljoprivrede, šumarstva i prerađivačke industrije, ali i unaprjeđenja životnih i radnih uvjeta u ruralnim područjima općenito“ (APPRRR.hr, 2019). Pored navedenog, zanimljivo je spomenuti i neke uspješne primjere OPG-a iz prakse, a koji se detaljnije prikazuju u nastavku.

4.3. Primjeri dobre prakse

Na području središnje Istre postoji niz uspješnih primjera obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji se bave raznim poljoprivrednim aktivnostima. Vrlo su zanimljivi primjeri OPG-a koji se baziraju na ekološkoj poljoprivredi, pa se iz tog razloga razmatra jedan od takvih.

4.3.1. Agroturizam Ograde

OPG Agroturizam Ograde smješteno je u središnjoj Istri, u selu Lindarski Katun u blizini Žminja. Ovo imanje obilježava niz specifičnosti i zanimljivosti koje su prepoznate od strane potrošača, što rezultira dugogodišnjom tradicijom uspješnog poslovanja. Povijest spomenutog sela vrlo je zanimljiva te samo ime „Katun“ romanskog je porijekla, a odnosi se na privremeno pastirsko naselje. Ovo područje naseljeno je još u 15. stoljeću od strane pastira koji su doselili primarno zbog povoljnih uvjeta i područja za ispašu stoke. Tada su započeli gradnju suhozida kako bi ogradili livade, te kažuna kao malih kućica za boravak i sklonište. Oboje u današnjici predstavljaju simbol Istre i globalno poznate suvenire (Agroturizam Ograde.hr, 2019).

Imanje se prostire na 13.000 m² i nudi širok spektar usluga. Primarna djelatnost je poljoprivreda, uzgoj domaćih životinja, a dodatna djelatnost je turizam. Na imanju se uzgajaju kokoši, patke, guske, fazani, golubovi, te konji. Osim navedenog, na raspolaganju su dva smještajna objekta za turiste u rasponu od 12-14 osoba. Jedno

od smještajnih objekata je rustikalna kamena istarska kućica koja je idealna za smještaj 6-8 osoba. Ono što je posebna zanimljivost za navedenu kućicu je jedinstveni rustikalni ambijent koji se proteže duž cijele kućice. Sastoji se od prostranog dnevnog boravka s kaminom, te pomoćnim ležajem, kuhinje, 3 dvokrevetne sobe i 2 wc-a. Čitava kuća je dobro opremljena kako bi gostima pružala kompletan ugođaj i zadovoljstvo. Raspoložbe s terasom i vlastitim travnjakom, parkirnim mjestima, a pogodna je i za djecu, te osobe s invaliditetom (Agroturizam Ograde.hr, 2019).

Osim kuće na raspolaganju je i klasično namješten apartman u obiteljskoj kući. Apartman se sastoji se od 3 dvokrevetne sobe, dnevnog boravka, kuhinje i kupatila s WC-om. Također raspoložbe s parkingom u dvorištu. U sklopu ovoga imanja, gosti mogu koristiti konobu s ognjištem u kojoj se pripremaju brojna izvorna istarska jela (pršut, sir, fuži, pljukanci, domaće kokoši, domaće kobasice i ombolo, čripnje, sezonske maneštre, sezonska jela od gljiva, šparoga i slično). U ponudi je i bogati izbor pića kao što je bijelo vino Malvazija, crno vino Teran, te rakije (smreka, orahovac, medovača, biska, rakija od domaćih trava). Posebna pažnja usmjerena je na valorizaciju i ponudu tradicionalne istarske kuhinje. Uz sve blagodati imanja korisnici imaju priliku provesti odmor u prirodi i osjetiti sve čari seoskog dvorišta (Agroturizam Ograde.hr, 2019).

Od dodatnih turističkih usluga izdvajaju se:

- radovi na imanju – gosti koji borave na imanju ili izletnici mogu se uključiti u radove čišćenja štale i timarenja konja, te sezonske poljoprivredne radove (sadnja, sjetva, ubiranje plodova, okopavanje, košnja i ubiranje sijena);
- radionice – kuhanje tradicionalnih jela, spremanje zimnice, predenje vune, pletenje košara;
- vožnja biciklom;
- pješačenje uređenim stazama u okolici.

Shodno navedenom, OPG uistinu predstavlja izniman element turističke ponude ruralnog turizma Istre, a s razlogom je moguće govoriti i o potpunom turističkom proizvodu s obzirom na čitav spektar usluga koje nudi. Agroturizmu Ograde je dodijeljen certifikat Eco Domus koji je usmjeren na male turističke smještajne objekte. Eco Domus potiče privatne iznajmljivače na različitost te podizanje kvalitete smještaja. Sve u cilju usklađivanja s načelima održivog razvoja i održivog turizma. Održivi turistički

razvoj omogućava upravljanje resursima na način da su zadovoljene potrebe turista i domicilnog stanovništva. Ekonomske, socijalne i ekološke potrebe trebaju biti ostvarene tako da se održi kulturološki integritet, osnovni ekološki procesi, biološka raznolikost, te sustavi na kojima počiva život (Istarska županija.hr, 2019).

Posjetitelji TripAdvisora dodjeljuju Agroturizmu Ograde izuzetno visoke ocjene i pozitivne recenzije. Od ukupno 25 recenzija, njih 22 odnosi se na odličnu ocjenu, dok se preostalih 3 odnose na vrlo dobru ocjenu. Recenzije se najčešće odnose na ljubaznost osoblja, čistoću, položaj samog mjesta, udobnost te sadržaje koji se nude. Posebno se navode gastronomska ponuda koja je domaća, sve je iz svježeg uzgoja i to je ono što gosti najviše cijene. Navode kako je to ugodno mjesto za posjet s djecom i prijateljima, te mogućnost interakcije s domaćim životinjama. Visoke ocjene su dodijeljene i za radionice koje gostima pružaju mogućnost kuhanja tradicionalnih jela i učenja o gastronomskoj ponudi u hrvatskim krajevima (TripAdvisor.com, 2019).

4.3.2. Agroturizam Kaštel Pineta

Agroturizam Kaštel Pineta smješten je u naselju Nedeščina, u sastavu općine Sveta Nedjelja u starom dvorcu velikaške obitelji Lazzarini izgrađenom 1916. godine (Nedeščina.com, 2019). Nedaleko je od turističkog naselja Rabac, otprilike 15 kilometara udaljenosti. Ovo područje karakterizira mirna okolina i ekološki očuvana priroda. Uz palaču nalazi se kaštel koji je pripadao velikaškoj obitelji, a danas je sastavni dio agroturizma Kaštel Pineta. Ime je imanje dobilo prema crnogoričnoj šumi – pineta i obnovljen je u svrhu turizma 2005. godine (Kaštel Pineta.com, 2019).

Dostupni sadržaji koji gosti imaju na raspolaganju jesu:

- Smještaj
- Gastronomija
- Odmor, zabava i sport
- Poslovni sastanci (Kaštel Pineta.com, 2019).

Opremljeno je šest rustikalno uređenih smještenih jedinica, kategorizacije 4 zvjezdice s dodatnim pogodnostima koje pridonose visokom standardu što danas svaki obrazovaniji i zahtjevniji gost i traži. U prvoj kategoriji su *Premium Apartment I i II* koji su namijenjeni za četiri osobe, površina od oba apartmana je 90m²s dvije spavaće sobe s bračnim krevetom, dnevni boravak s kuhinjom, dva kupatila s tušem, ormar-garderoba, TV/SAT, klima uređaj, grijanje, te ostali uređaji u kuhinji. Druga kategorija apartmana je *Family Apartment* za četiri osobe. Prostire se na približno 60m² s dvije spavaće sobe s duplim krevetom te ostalim sadržajima koji su dostupni i u prvoj kategoriji apartmana. Sljedeća kategorija apartmana je *Apartment* koji je za dvije osobe, i površina je od 30m². Ovdje je u ponudi jedna spavaća soba s bračnim krevetom, te sadržaji koji su navedeni i u prvoj i drugoj kategoriji apartmana. Posljednja kategorija su *Studio Apartment I i II* koji se prostiru na 25m² i opremljeni su za dvije osobe. U ponudi ovih apartmana je dnevno-spavaća soba s bračnim krevetom, kuhinjom, kupatilom, klima uređajem i grijanjem. Sadržaji u sklopu objekta koji gosti mogu koristiti jesu: parking na otvorenom, restoran, unutarjni bazen, dječje igralište, usluga sobarice, Internet, masaža, praona rublja, peglana, najam bicikala (Kaštel Pineta.com, 2019).

Gastronomska ponuda obuhvaća restoran koji raspolaže s 50 sjedećih mjesta na terasi te 50 u zatvorenom dijelu restorana. Prilagođen je za razne prigode, od obiteljskih i poslovnih ručkova i večera, do intimnih obiteljskih događaja. Odlikuje ga ugodna atmosfera i rustikalno uređeni interijer. Jela su napravljena po vlastitoj recepturi iz kraja i svi sastojci su proizvedeni i uzgojeni na imanju. Na jelovniku je zastupljeno domaće meso, sirevi, povrće, a ono što nude od specijaliteta jesu fuži s miješanim šumskim gljivama, vlastiti suhomesnati proizvodi (pršut, vratina, kobasica, panceta), sir s tartufima, juhe, maneštre, razne tjestenine i ostale sezonske gljive i divlje šparoge na razne načine. Sva vina proizvode u svojem podrumu gdje ujedinjavaju staru tradiciju recepture i suvremenu tehnologiju. Autohtone istarske sorte vina koje proizvode su Bijela istarska Malvazija i crni Merlot. Kušanje vina je moguće isključivo za goste na imanju, te ukoliko gosti žele kupiti njihove proizvode također to mogu. Osim vina proizvode 15-ak različitih vrsta rakija koje spajaju s ljekovitim travama i plodovima te imaju ljekovita svojstva (Kaštel Pineta.com, 2019).

Odmor, zabava i sport su dodatni sadržaji i aktivnosti koje su dostupne na imanju. Organiziraju rekreativno jahanje uz pratnju kroz prirodu na konjima koji su mirnog karaktera i pogodni su za početnike. Osim jahanja, moguće su i rekreativne i obiteljske vožnje bicikla, pješačenje, nogomet, šetnje i obilasci starog grada Labina i Rapca, te sudjelovanje u poslovima na imanju (interakcija sa životinjama, učenje o gastronomskoj ponudi). Kaštel Pineta zbog svog smještaja je prikladan i za održavanje poslovnih sastanaka, seminara ili radionica. Moguće je osmišljavanje poslovnih događaja, simpozija na određenu temu, a veliko imanje koje je udaljeno od velikih gradskih gužvi i buke je idealno mjesto za to (Kaštel Pineta.com, 2019).

Posjetitelji TripAdvisora dodjeljuju Agroturizmu Kaštel Pineta visoke ocjene. Od ukupno 35 recenzija, njih 26 odnosi se na odličnu ocjenu, 8 na vrlo dobru te 1 recenzija na dobru ocjenu. Gosti daju pozitivne recenzije na temelju provedenog odmora na imanju te je najbolje ocijenjena ljubaznost osoblja te gastronomska ponuda. Također, mnogi komentari izražavaju zadovoljstvo lokacijom agroturizma, udaljenosti od buke, velike gužve i sl. Navode kako je mjesto idealno za odmor i posjet s obitelji i prijateljima (TripAdvisor.com, 2019).

4.3.3. OPG Bijelić

OPG Bijelić smješteno je u Valturi, u blizini Pulskog aerodroma. Riječ je o OPG-u koje je registrirano u travnju 2018. godine. Prostire se na 60.117 m² atraktivnog zemljišta. Imanje je usmjereno na uzgoj konja, a trenutno raspolaže s njih 7 (Slika 3) i preradu maslina koje su bazirane isključivo na ekološkoj proizvodnji. Maslinik je u vlasništvu OPG Bijelić od travnja 2019. godine. Na 5 hektara zemljišta nalaze se 1.250 mladih maslina vrsta leccino, buža i istarska bjelica sa sustavom navodnjavanja.

Slika 3. OPG Bijelić - Valtura

Izvor: slike autora

S obzirom na to da je ovo gospodarstvo još u razvoju, posebno se izdvajaju planovi u budućnosti, a to su:

- nastavak s uzgojem konja (Arapska pasmina);
- prodaja konja u inozemstvo;
- ponuda pansiona za konje;
- ponuda terenskog jahanja;
- instrukcije jahanja;
- organiziranje javnih treninga u preponskom jahanju;
- proizvodnja ekološkog ekstra djevičanskog maslinovog ulja i maslina.

Slijedom navedenog, zaključuje se da već u samom začetku poslovanja ovo obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo promišlja o ponudi turističke usluge kao dopunske djelatnosti uz spomenuto konjogojstvo i maslinarstvo.

Iako ovo imanje još uvijek ne nudi posebnu turističku ponudu interes za njime itekako postoji. To se potvrđuje čestim posjetama turista i domaćih ljudi. S obzirom na povoljan položaj OPG-a, jedinstveni ambijent, poduzetničku ideju vlasnika i predanost poslu vjeruje se da će ponuda ovog gospodarstva u budućnosti biti iznimna, a rezultirat će uspješnim poslovnim rezultatima. U Istri postoji niz ovakvih primjera što potvrđuje sve veću zainteresiranost stanovništva za bavljenjem navedenom djelatnosti te je prepoznat značaj ruralnog turizma.

5. ZAKLJUČAK

Turizam u Republici Hrvatskoj predstavlja značajnu gospodarsku pojavu koja osim niza ekonomskih doprinosa utječe i na ostale aspekte koji se očituju kroz povećanje kvalitete života lokalne zajednice, stvaranje prepoznatljivog imidža na globalnom tržištu i doprinos konkurentnosti gospodarstva.

U povijesnom razvoju turizma Hrvatske evidentan je brži razvoj obalnih destinacija. Međutim, krajem 20. stoljeća ovaj se trend mijenja, a sve veći interes dobivaju i ruralni dijelovi, odnosno kontinentalne regije. Jedna od vodećih turističkih destinacija je Istarska županija, bilo da se radi o obalnom ili ruralnom turizmu. Ovaj je selektivni oblik turizma prepoznat kao poseban turistički proizvod koji u budućnosti ima potencijala u stvaranju prepoznatljivog imidža destinacije i obogaćenju turističke ponude Istre. To je iznimno značajno s gledišta suvremenih turističkih trendova i sve zahtjevnije turističke potražnje.

Smatra se da Istra raspolaže s posebnim resursima i vrijednostima koje su definirane kao temeljni činitelji turističke ponude ruralnog turizma. Iz tog razloga je opravdana vodeća uloga u ruralnom turizmu Hrvatske generalno. Osim navedenoga, značajni su i ostali elementi ponude, kao što je na primjer broj i ponuda obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva. Ona predstavljaju posebna imanja koja se primarno bave poljoprivredom, a uz to, kao dodatnu djelatnost i izvor prihoda nude turističke usluge ili cjeloviti turistički proizvod. U Istri postoji niz ovakvih primjera, kao i onih koji su u začetku razvoja ovakvog gospodarstva.

Ruralnim turizmom Istra je podigla i unaprijedila vrijednost turističke destinacije, a posebno ruralnih područja. Ta se vrijednost prvenstveno očituje u ljubaznosti domaćina, originalnosti ponude, položaju smještaja, dobroj usluzi, različitim aktivnostima, povoljnoj cijeni s obzirom na ponuđenu kvalitetu i ostalim posebnostima.

S obzirom na trenutno stanje i rastući interes za osnivanjem obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i bavljenjem ruralnim turizmom, vjeruje se da će, uz ostale selektivne oblike turizma, ovaj oblik postati jedan od temeljnih elemenata turističke ponude Istre

kao globalno uspješne turističke destinacije. Njegovom budućem razvoju doprinosi članstvo Hrvatske u Europskoj uniji koje je utjecalo na mogućnost korištenja sve izdašnijih financijskih sredstava iz fondova EU kroz kvalitetne projekte koji za cilj imaju modernizaciju i razvoj kao takav.

Potražnju ruralnog turističkog tržišta Istarske županije za posjet motivira intenzivni užitek, aktivnost u prirodi, zdravlje, rekreacija i sl. Slijedom navedenog, dolazi se do zaključka kako istarski ruralni prostor ima očuvan odnos između prirode i ruralnog stanovništva. Za uspjeh u ruralnom turizmu, ključno je uključivanje lokalnih zajednica. Cilj je svih subjekata na turističkom tržištu zadovoljenje potreba turista i ostvarenje profita, no pritom se ne smiju zanemariti lokalne zajednice i njihova uloga u razvoju turizma. Uz kvalitetnu participaciju svih dionika, te navedeno, razvoj ruralnog turizma u Istri je zagantiran.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Čavlek, N. (2011.): *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Demonja, D. i Ružić, P. (2010.) *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*. Zagreb: Meridijani.
3. Kušen, E. (2006.) *Ruralni turizam*. U: Čorak, S. i Mikačić, V. *Hrvatski turizam – plavo, zeleno, bijelo*. Zagreb: Znanstvena edicija Instituta za turizam: knjiga br. 3. 167-191.
4. Ružić, P. (2009.) *Ruralni turizam Istre*. Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč.
5. Ružić, P. (2011.) *Ruralni turizam Istre*. Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč.

Članci i publikacije:

1. Bartoluci, M., Starešinić, Z., Franić, D. M. i Bartoluci, F. (2018): Sredstva EU fondova u funkciji razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj. *Acta Economica et Turistica*. [Online] 4 (1). str. 63-78. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/201212>. [Pristupljeno: 30. kolovoza 2019.]
2. Drljača, M. (2011.) Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. *Kvaliteta i izvrsnost, FQCE – Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd*. [Online] 1 (1-2). Dostupno na: [https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept odrivog razvoja i sustav upravljaja.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept%20odrivog%20razvoja%20i%20sustav%20upravljaja.pdf). [Pristupljeno: 2. kolovoza 2019.]
3. Horvat, H. (2014.) Budućnost hrvatskih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. [Online]. Dostupno na: <https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/IYFF/Budu%20nost%20hrvatskih%20obiteljskih%20PG-a.pdf> [Pristupljeno: 25. srpnja 2019.]
4. Krajnović, A., Čičin-Šain, D. i Predovan, M. (2011.) Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice. *Oeconomica Jadertina*. [Online] 1 (1). str. 30-45. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/68201>. [Pristupljeno: 30. srpnja 2019.]

5. Petrić, L. (2006.) Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reperkusije na Hrvatsku. *Acta turistica*. [Online] 18 (2). 138-170. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/246577>. [Pristupljeno: 30. srpnja 2019.]
6. Radusinović, D. (2015.) Turistički Masterplan: Istra mora do 2025. godine postati glavno odredište za bogate goste. Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/turisticki-masterplanistra-mora-do-2025postati-glavno-odrediste-za-bogate-goste/1384301/>. [Pristupljeno: 30. srpnja 2019.]
7. Smolčić Jurdana, D., SoldićFrleta, D. i Đedović, L. (2018.) Obilježja turizma u ruralnom prostoru. 4. *Međunarodni kongres o ruralnom turizmu. Zbornik radova Sveučilišta u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu*. str. 220.-229.
8. Vranešević, T. (2016.) *Priručnik o doživljajima*. Zagreb: Hrvatska turistička zajednica.
9. Župančić, M. (2005.) Obiteljska poljoprivredna gospodarstva I ruralni razvitak u Hrvatskoj. *Sociologija I prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnoga zvoja*. [Online] 43 (1). 171-194. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/32878>. [Pristupljeno: 18. rujna 2019.]

Internet izvori:

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.hr, Dostupno na: <https://www.apprrr.hr/>. [Pristupljeno: 10. rujna 2019.]
2. Agroturizam Ograde.hr, Dostupno na: <https://agroturizam-ograde.hr/>. [Pristupljeno: 30. kolovoza 2019.]
3. AZRRI (2018.): AMAMO: Preko mora i planina. Dostupno na: <http://www.azrri.hr/index.php?id=95&L>. [Pristupljeno: 20. kolovoza 2019.]
4. AZRRI (2018.) RURALTOUR: Turistička promocija za održivi razvoj poljoprivrede u CADESES području. Dostupno na: <http://www.azrri.hr/index.php?id=96>. [Pristupljeno: 20. kolovoza 2019.]
5. Hrvatska gospodarska komora.hr. Dostupno na: <https://www.hok.hr/> [Pristupljeno: 18. rujna 2019.]
6. Istarska županija (2010.) Županijska razvojna strategija 2011.-2013. Dostupno na: <http://www.istra-istria.hr/index.php?id=2949>. [Pristupljeno: 10. kolovoza 2019.]
7. Istarska županija.hr, URL: <https://www.istra-istria.hr/>. [Pristupljeno: 18. rujna 2019.]

2019.]

8. Kaštel Pineta.com, Dostupno na: <http://www.kastel-pineta.com/>. [Pristupljeno: 10. rujna 2019.]
9. Labin.com, Dostupno na: <https://www.labin.com/>. [Pristupljeno: 18. rujna 2019.]
10. Nedešćina.com, Dostupno na: <http://nedescina.com/>. [Pristupljeno: 18. rujna 2019.]
11. Trip advisor.com, Dostupno na: <https://www.tripadvisor.com/>. [Pristupljeno: 10. rujna 2019.]

Ostalo:

1. Interni podaci Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
2. Interni podaci Hrvatska turistička zajednica
3. Interni podaci Istarska turistička zajednica
4. Interni podaci OPG Bijelić

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1. Aktivnosti ruralnog turizma.....	7
Slika 2. Dimenzije održivog razvoja	13
Slika 3. OPG Bijelić - Valtura	44

Popis tablica

Tablica 1. Pojavni oblici ruralnog turizma	8
Tablica 2. Učinci ruralnog turizma	11
Tablica 3. Dolasci i noćenja na seoskim domaćinstvima u RH, 2016.-2018.	20
Tablica 4. Broj seoskih domaćinstava u Istri i Hrvatskoj, 2018.	23
Tablica 5. Broj noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji, 2018.	23
Tablica 6. Broj noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji prema turističkim zajednicama, 2018.	24
Tablica 7. Broj noćenja i dolazaka na seoska domaćinstva u Istarskoj županiji prema zemlji porijekla, 2018.	25
Tablica 8. Broj OPG-a u Hrvatskoj, 2016.-2018.	35
Tablica 9. Tip vlasništva poljoprivrednog zemljišta u RH, 2016.-2018. (ha)	36

Popis grafova

Graf 1. Broj objekata, smještajnih jedinica i kreveta OPG-a u Republici Hrvatskoj, 2016.-2018.	18
Graf 2. Objekti, smještajne jedinice i kreveti, OPG u RH, 2016.-2018.	18
Graf 3. Vodeći klasteri prema broju smještajnih objekata OPG-a, 2016.-2018.	19
Graf 4. Vodeće županije prema broju noćenja na seoskim domaćinstvima, 2016.-2018.	21
Graf 5. Tip vlasništva poljoprivrednog zemljišta u RH, 2018. (%)	37

SAŽETAK

Turizam predstavlja kompleksnu socio-ekonomsku pojavu, koja se danas očituje u brojnosti selektivnih oblika, u koje spada i ruralni turizam kao sve popularniji oblik turizma na međunarodnom turističkom tržištu. U radu se analizira značenje i specifičnosti ruralnog turizma kao posebnog selektivnog oblika te povijesni razvoj na nacionalnoj razini te razini Istarske županije. Poseban značaj u okviru ruralnog turizma imaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva, kao neizostavan segment ove selektivne vrste, koji značajno doprinosi održivosti turističkog razvoja. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva obogaćuju turističku ponudu, doprinose izgradnji imidža Hrvatske kao turističke destinacije, povećanju konkurentnosti, a razvoj istih danas je intenzivno podržan i od strane Europske unije. Glavni cilj ruralnog turizma na području Istarske županije mora biti podizanje kvalitete života lokalne zajednice i sprječavanje depopulacije. Slijedom toga u budućnosti se očekuje, zbog koristi koje ostvaruje lokalna zajednica, sve dinamičniji rast i razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Ključne riječi: *selektivni oblici turizma, ruralni turizam, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, Hrvatska, Europska unija*

SUMMARY

Tourism represents a complex socio-economic phenomenon, manifested today in the multiplicity of selective forms, which include rural tourism as an increasingly popular form of tourism in the international tourism market. This paper analyzes the significance and particularities of rural tourism as a special selective form, as well as the historical development at the national and regional level of the Istrian County. Of particular importance in the context of rural tourism are family agricultural farms as an indispensable segment of this selective form, which significantly contributes to the sustainability of tourism development. Family agricultural farms enrich the tourism offer, contribute to the building of Croatia's image as a tourist destination, increase its competitiveness, the development of which is now being strongly supported by the European Union. The main goal of rural tourism in the Istria County area is to raise the quality of life of the local community and prevent depopulation. Consequently, due to the benefits gained by the local community, further dynamic growth and development of family agricultural farms is expected in the future.

Keywords: *selective forms of tourism, rural tourism, family agricultural farms, Croatia, European Union*